

Editată de

Asociația pentru Dezvoltare și Promovare
Socio-Economică
CATALACTICA

Redacția

Sorin Cace
Radu Mircea
Victor Nicolăescu
Corina Cace
Marilena Avram

Adresa redacției

Bulevardul Magheru Gheorghe
Nr. 32-36, scara E , Etaj 7, ap 34

Tel/fax: 0213134971
0212128344

www.catalactica.org.ro
corsorin@mailbox.ro
Apărut 2004

ISSN 1582-8344

Florin Moisă

Copiii romi pe piața muncii-studiu de caz:
Comunitatea de romi de la Pata-Rât,
Cluj Napoca p.1

Bogdan Munteanu

Perspective și limite în exercitarea
controlului social prin mass media p. 19

Psih. Pușcaș Mihaela

Direcția Generală a Penitenciarelor

Psih. Șerpe Florin

Centru de reeducare pentru minori Buziaș
Centrul de reeducare minori Buziaș - un
model de parteneriat între administrația
penitenciară și comunitatea locală p. 26

Sorin Cace

Importanța evaluării și monitorizării
programelor sociale la nivel comunitar
p. 30

Meri Baluța

Director program Asociația „Casa
Deschisă”

Alternative sociale ale integrării sociale a
copiilor străzii p. 35

Gabriela Alexandrescu

Președinte Executiv „Salvați Copiii”

Daniela Nicolăescu

Psihoterapeut „Salvați Copiii”

Abilități de intervievare a copiilor-victime
ale traficului de ființe umane p. 37

Daniel Arpinte

Serviciile de asistență socială în România.
O perspectivă comparativă p. 43

COPIII ROMI PE PIAȚA MUNCII¹

STUDIU DE CAZ: COMUNITATEA DE ROMI DE LA PATA-RÂT, CLUJ NAPOCA

Florin Moisă

CONSIDERAȚII GENERALE

În peisajul orașului Cluj Napoca, existența unei comunități ca cea de la Pata Rât reprezintă un element de contrast evident între dezvoltarea modernă a localității și sărăcia extremă specifică unor timpuri trecute.

Comunitatea Pata Rât este situată într-o regiune aflată în extremitatea orașului Cluj Napoca, la 5 km depărtare de oraș, în vecinătatea cartierului Someșeni și a rampei de gunoi a orașului.

Aceasta este una dintre fostele regiuni industriale ale orașului, caracterizată printr-un nivel mai ridicat de sărăcie, grad redus de educație și o rată mare a șomajului. Majoritatea întreprinderilor de stat din zonă nu mai sunt funcționale, existând însă un potențial ridicat de dezvoltare a zonei – există un interes deosebit pentru această zonă datorită apropierii de aeroport și de căile de acces în oraș.

Scurt istoric al comunității Pata Rât

Comunitatea Pata Rât este formată din familii de romi care au venit aici înainte de 1989 din diferite zone ale țării, ca zilieri la fermele agricole din apropiere. Înainte de 1989, dezvoltarea acestei comunități a fost oarecum controlată, fenomenul neatingând dimensiuni care să pună probleme serioase autorităților locale sau locuitorilor din zonă.

După 1989, comunitatea a cunoscut o dezvoltare treptată, pe măsura creșterii gradului de sărăcie, a pierderii locurilor de muncă din întreprinderile socialiste și a reformei în domeniul proprietății pământului. După cum se cunoaște, pe de o parte, romii au printre primii angajați care și-au pierdut locurile de muncă din întreprinderile românești

după 1989, în contextul în care nivelul lor de calificare era destul de scăzut. Pe de altă parte, desființarea Cooperativelor Agricole de Producție a dus la revenirea terenurilor agricole în proprietatea vechilor proprietari sau a urmașilor acestora. Romii au fost dintre cei mai mari perdanți ai reformei proprietății agricole după 1989, în marea majoritate a cazurilor ei nebeneficiind de prevederile legii respective.

Datorită situației excepționale a comunității, atenția acordată acesteia din partea unor organizații neguvernamentale naționale și internaționale fost extrem de ridicată. Comunitatea a făcut până și subiectul unui film documentar realizat între 1993-1995 de către Andrei Schwartz, un german de origine română și care a câștigat un premiu la unul dintre festivalurile de film europene. Un element extrem de important de menționat este acela că multe dintre activitățile de sprijinire a comunității au dus la crearea unui sindrom de dependență și la o inerție ridicată a locuitorilor în rezolvarea propriilor probleme. Mai mult, există sentimentul de suspiciune că toate organizațiile care vin cu ajutoare în zonă au un interes material important și că încearcă să își facă publicitate.

Dimensiuni

Comunitatea a crescut foarte mult în dimensiune în special în ultimii 5 ani, ajungând în acest moment la un număr de 68 de familii de romi; în total locuiesc la Pata Rât 378 de persoane, adulți și copii. Aproximativ 30 de copii aparținând familiilor de romi sunt instituționalizați în centre de plasament sau alte forme de protecție a copilului, însă majoritatea

¹ Acest studiu a fost finanțat de ILO-IPEC România.

copiilor locuiesc totuși cu părinții sau rudele lor în comunitate.

Gradul de angajare în muncă a romilor de la Pata Rât foarte este scăzut, din 378 de persoane una singură fiind salariată a întreprinderii Salprest S.A.. În general adulții din Pata Rât și-au pierdut locurile de muncă avute înainte de 1989 după desființarea fermelor agricole sau a întreprinderilor de stat industriale. Foarte puțini dintre romii bărbații sunt calificați în meserii ca cele de zidar, zugrav, tinichigiu; dintre femei, marea majoritate nu au nici o calificare.

Pe o suprafață de aproximativ 10.000 metri pătrați, în imediata apropiere a zonei industriale a orașului și a gropii de gunoi, familiile de romi și-au construit barăci mici, improvizate din materialele colectate de pe groapa de gunoi. Se poate observa în timp o preocupare mai mare pentru aspectul acestor locuințe din partea unora dintre membrii comunității, care au început să folosească materiale mai bune pentru barăci, în scopul asigurării unui confort sporit al locuinței. În acest moment există construite un număr de 41 de barăci. Numărul de persoane care locuiesc în aceeași baracă este ridicat, în general familiile având între 5 și 9 membri. De obicei familia este lărgită, existând trei sau patru generații sub același acoperiș. Datorită situației legale incerte și a condițiilor precare, barăcile din comunitate nu pot fi conectate la servicii precum electricitate, gaz, apă curentă, etc.

Surse de venit

Ocupația principală a membrilor comunității este cea de colectare a materialelor refofosibile aduse la rampa de gunoi a orașului – se colectează metale, plastic, sticle și hârtie. Materialele sunt colectate și sortate într-o primă fază direct pe rampa de gunoi și apoi sunt aduse în comunitate, unde are loc cea de a doua sortare și împachetare. Acest mod de lucru creează multe inconveniente, deoarece surplusul de materiale nu este transportat din nou pe rampă de gunoi ci rămâne în comunitate. Acumularea acestor materiale reziduale face ca aspectul fizic al comunității să fie foarte insalubru.

Conform legislației în vigoare, accesul persoanelor în rampa de gunoi este

interzis persoanelor neautorizate, dar prevederile respective nu sunt respectate, existând o înțelegere tacită de acceptare a romilor pe rampa de gunoi. Conform declarațiilor unora dintre romi, aceștia plătesc o anumită sumă lunară paznicilor pentru a putea avea acces la rampa de gunoi; estimările noastre, rezultate din discuțiile cu cei intervievați, arată că o familie de patru persoane ajunge să plătească paznicilor aproximativ 1000000 lei lunar pentru a putea avea acces pe rampa de gunoi.

În decursul ultimilor ani, putem vorbi de o adevărată mică industrie a materialelor refofosibile. Dacă la început romii trebuiau să ducă ei înșiși materialele colectate la centrele de colectare, acum există persoane care săptămânal ridică direct din comunitate sticlele colectate și spălate, plătind romilor direct contravaloarea acestora, ei urmând să le revalorifice la centrele de colectare sau la firmele care îmbuteliază lichide alimentare sau alcool. Acest aranjament este în folosul romilor, care nu mai trebuie să cheltuiască bani și energie pentru a transporta materialele.

Condițiile de igienă

În comunitate există o singură sursă de apă potabilă, realizată prin conectarea la sistemul de conducte al orașului. Presiunea apei nu este de multe ori suficientă, ceea ce face să fie folosite și alte surse de apă aflate în apropiere, dar care prezintă riscuri serioase de îmbolnăvire. În cursul anului 2000, trei copii au murit și alți câțiva adulți au fost internați în spital datorită unor probleme legate de proasta calitate a apei utilizate. Cazurile de acest gen au fost destul de dese în ultimii ani.

Datorită nivelului scăzut de educație sanitară, a ocupației prestate, lipsei condițiilor materiale, putem spune că igiena comunității se află la nivelul cel mai scăzut, șansele de îmbolnăvire fiind foarte ridicate, în special pentru copii. Materialele cu care vin în contact membrii comunității sunt de cele mai multe ori toxice iar gradul de îmbolnăvire este ridicat. Spre exemplu, în cursul anotimpului rece, încălzirea se face cu materiale aduse de la rampa de gunoi, de

cele mai multe ori sticle de plastic a căror ardere produce un fum extrem de toxic. Mai mult, pericolul de producere a unor incendii este foarte mare, existând în trecut cazuri în care focul lăsat nesupravegheat a dus la incendiere și chiar la moartea unora dintre membrii comunității.

Starea de sănătate a comunității

În marea lor majoritate membrii comunității au o sănătate afectată profund de stilul de viață și de mediul în care locuiesc, fiind foarte frecvente bolile digestive, pulmonare și cele ale sistemului circulator. Romii din Pata Rât suferă, de asemenea, de o lipsă importantă de vitamine, de anemie și uneori de malnutriție și rahitism, efectele asupra dezvoltării normale a copiilor fiind evidente.

Legea Asigurărilor de Sănătate (Nr. 145 din 1997) din România prevede că membrii familiilor celor care beneficiază de ajutor social sunt asigurați fără să plătească vreo contribuție atâta timp cât primesc ajutor social. În acest context legal, accesul la ajutor social reprezintă condiția esențială pentru accesul la asigurare gratuită de sănătate pentru cei care au venituri foarte reduse, cum este și cazul comunității Pata Rât.

Pentru romii din Pata Rât, asistența medicală este la un nivel minim, mai ales pentru persoanele adulte, aceștia neavând toate actele necesare întocmirii carnetelor de sănătate, pentru care au nevoie de dovada unor venituri și a unor contribuții la asigurările de sănătate. Lipsa actelor corespunzătoare, respectiv a domiciliului în orașul Cluj Napoca, este un element important care îi împiedică pe romi să aibă acces la ajutoare sociale și implicit la asigurare de sănătate.

Din cercetările făcute la nivelul comunității, rezultă că doar două persoane adulte dețin carnet de sănătate ca urmare a faptului că au în îngrijire persoane cu handicap, având în acest sens și un contract de muncă la Inspectoratul de Stat pentru Persoanele cu Handicap.

Pentru cazurile de urgență însă, atunci când este chemată telefonic Salvarea, aceasta se deplasează până în comunitate și nu au fost înregistrate situații dificile. În general, persoanele

pentru care se solicită Salvarea sunt tratate pentru situațiile de urgență și sunt trimise imediat înapoi în comunitate, fără ca tratamentul să fie complet.

Relația cu autoritățile publice locale

În ceea ce privește problemele cu care se confruntă comunitatea în ansamblul ei, până acum autoritățile locale au avut o atitudine manifestată doar în plan intențional, nu și faptic. O singură inițiativă a primăriei a avut loc în cursul anului 2001, anume colectarea gunoaielor acumulate în comunitate și nivelarea terenului cu mașini tip buldozer.

În ultimii ani, Primăria orașului Cluj Napoca a încercat realizarea unui proiect de transformare a rampei într-una ecologică; au fost discutate de asemenea, diferite versiuni de mutare a rampei de gunoi în altă zonă. Toate aceste încercări nu au dus până acum la rezultate concrete, costurile fiind extrem de mari și neputând fi suportate pentru moment de bugetul Primăriei.

Dar, în situația găsirii fondurilor necesare din împrumuturi sau asocieri internaționale, construirea unei rampe ecologice va duce la încetarea unicei surse de venit pentru membrii comunității Pata Rât și, foarte probabil, la dispariția comunității. Existența surselor de venit din valorificarea materialelor refolosibile este în acest moment probabil singurul element de coeziune a comunității.

Din punct de vedere al legalității, comunitatea putem spune că nu există, că practic nu aparține de orașul Cluj Napoca, astfel că autoritățile nu s-au implicat prea mult în problema actelor de identitate și nici în cea a asistenței medicale. Majoritatea membrilor comunității au acte de identitate și domiciliu în alte zone ale județului sau țării, ceea ce îngreunează foarte mult accesul acestora la serviciile publice.

Situația terenului nu este nici ea clarificată, parțial aparținând unei întreprinderi, iar parțial Primăriei și unor persoane particulare. În acest context, starea de incertitudine a comunității este ridicată, existând oricând pericolul ca factorii de decizie din Primărie să adopte soluții radicale de distrugere a barărilor și de mutare forțată a membrilor comunității.

O problemă în care autoritățile locale au promis să se implice este cea a caselor sociale. În urma unor demersuri inițiate de către Fundația Wassdas Primăria a început în 1999 elaborarea unui proiect de construcție a caselor sociale în anul 1999. În cadrul proiectului ar fi urmat concesionarea terenului către Fundația Wassdas și începerea construcției de case sociale, însă nu au fost identificate niciodată sursele de finanțare pentru aceste activități complexe.

Situația școlară a copiilor

Cu privire la problemele care privesc școlarizarea copiilor, atât autoritățile locale (Consiliul Local), cât și cele de la nivel județean și național (Inspectoratul Școlar Județean Cluj, D.P.M.N.) au manifestat o atitudine activă, colaborând în vederea construcției Centrului de Zi. Sumele cele mai importante necesare construcției au fost donate de Fundația pentru o Societate Deschisă România și de Spolu International Olanda.

Copiii din comunitatea Pata Rât (aproximativ 31 de copii), care frecventează școala din Someșeni, actualmente sunt în evidența Centrului de Zi din cadrul Scolii Nr.12. Aici beneficiază de o masă caldă pe zi, de posibilitatea de a se menține curați și de meditații după terminarea orelor de curs.

În momentul în care s-a început școlarizarea copiilor din comunitate cea mai bună alternativă a fost urmarea cursurilor în regim de școală ajutătoare, atât pentru ca acești copii să aibă posibilitatea de a-și face temele de casă în cadrul școlii, cât și pentru ca, în condițiile în care absentau destul de des, programa mai diluată să permită recuperarea materiei fără să fie neapărat necesară repetarea anului.

În urma unor cercetări realizate pentru a se stabili dacă acești copii s-ar putea integra sau nu în școala de masă s-a ajuns la concluzia că, în momentul realizării cercetării, majoritatea copiilor nu erau apti de aceasta (vezi Anexa I). Cei care au dovedit totuși abilități care să le permită să urmeze programa din școala de masă au vârsta cronologică mai mare cu

cel puțin doi ani decât vârsta clasei în care ar trebui să fie.

Nu putem aprecia dacă stadiul în care acești copii sunt acum este o consecință a aplicării sistemului școlar de clasă ajutătoare sau nu, precum nu se poate aprecia nici în ce măsură condițiile de mediu din comunitate și de pe groapa de gunoi influențează sănătatea viitoarelor mame și a nou-născuților.

Datele colectate arată faptul că majoritatea copiilor abandonează școala după terminarea clasei a IV-a din diverse motive:

- nu beneficiază de sprijinul necesar din partea familiei,
- nu se pot integra în clasele normale din cauza diferenței de programa școlară dintre școala normală și cea specială,
- există diferențe de vârstă semnificative (de la 1 la 3 ani) între ei și copiii din clasele școlii cu program normal.

Situația sănătății copiilor

Mulți dintre copii au probleme de sănătate, în bună parte cauzate de o alimentație defectuoasă.

În cadrul unui control medical, efectuat de către medicul de familie la care copiii școlari sunt înscriși, concluzia medicului a fost că majoritatea acestora suferă de anemie, ceea ce provoacă și o scădere a imunității, în special față de bolile de piele, care la mulți dintre copii au devenit cronice. Situația nu poate fi schimbată atâta timp cât copiii sunt utilizați în colectarea materialelor refolosibile din rampa de gunoi, unde intră în contact direct cu substanțe care le pot afecta sănătatea.

Activitatea organizațiilor neguvernamentale

În comunitatea Pata Rât își desfășoară activitatea de aproximativ 3 ani Fundația Wassdas, implementând proiecte de educație sanitară, proiecte școlare, campanii de igienizare etc., cu sprijinul FSD România. Această activitate a avut efecte benefice asupra comunității în general, dar mai ales asupra copiilor de vârstă școlară. În 1997 FSD România împreună cu Medici fără Frontiere, Fundația Wassdas, Inspectoratul Școlar și

Primăria au inițiat construirea Centrului de Zi pentru copiii din comunitate în cadrul Școlii Generale nr. 12 din Someșeni, în apropierea comunității.

Centrul de Zi este în acest moment operațional și cu toate că lucrările de construcție nu sunt finalizate din lipsa fondurilor, la cursuri participă peste 50 de copii romi din Pata Rât și zonele apropiate cartierului Someșeni. Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi derulează un program de sprijin educațional al copiilor încercând să asigure o continuitate a activităților.

Un element negativ în ceea ce privește activitate ONG-urilor care au "trecut prin Pata Rât" este că au creat un sindrom de dependență a membrilor comunității, care au fost obișnuiți să primească de fiecare dată ajutor, fără a da nimic în schimb. Spre exemplu, sursa de apă a comunității a fost reamenajată cu sprijinul financiar al CRCR; câțiva dintre membrii comunității au ajutat la săparea șanțului în care urma să fie îngropată conducta de aducțiune; imediat după punerea în funcțiune a instalației, o mare parte din șanț a rămas neacoperită, membrii comunității nemaifiind interesați de acesta.

METODOLOGIA ȘI PRAGMATICA CERCETĂRII

Problema științifică ce face obiectul prezentei cercetări vizează găsirea răspunsurilor la un set de interogații privitoare la:

- existența și formele muncii copiilor romi din comunitatea Pata Rât;
- contribuția copiilor romi la bunăstarea familiilor din care provin;
- efectele muncii copiilor asupra dezvoltării lor biologice, sociale și intelectuale;
- perspectivele copiilor romi din comunitatea Pata Rât;
- condițiile de sănătate și de locuire ale familiilor de romi din Pata Rât;
- nivelul de implicare al autorităților locale.

O abordare adecvată a acestor probleme implică o cercetare care să îmbine perspectiva cantitativă cu cea

calitativă. În această idee s-a optat pentru metoda interviului semistructurat.

A fost interviuat un număr de 10 adulți și 10 copii școlari din comunitatea Pata Rât, precum și persoane din rândul autorităților publice locale, a instituțiilor școlare, de poliție și de sănătate.

Ipotezele și obiectivele cercetării

Acest studiu, datorită relativei sărăcii a investigațiilor în domeniu, are un caracter mai degrabă explorativ, decât unul de testare de ipoteze. În acord cu acest fapt, am urmărit în primul rând să conturăm cât mai precis fenomenele care constituie substanța problemei muncii copiilor romi, astfel încât, ipotezele cercetării, fără să lipsească, sunt prezente în mai mare măsură la modul implicit, decât explicit.

Considerăm că pe baza rezultatelor obținute din studiu nu se pot face generalizări pentru toată populația de romi din România, cu toate că fenomenul descris în acest studiu nu este un unicat.

Ipoteza majoră, care a fundamentat acest studiu, este aceea că tranziția socială din România, cu toate implicațiile ei, a dus la înrăutățirea situației comunităților de romi și au dus la formarea de comunități de tipul Pata Rât în care munca unor copii este o situație de normalitate, în totală contradicție cu normele moderne ale protecției copilului.

Obiectivul general al acestui studiu constă în determinarea situației utilizării muncii copiilor romi în rândul populației din comunitatea Pata Rât, județul Cluj.

Setul de obiective operaționale pe care am edificat întregul demers de cercetare cuprinde:

- identificarea percepției asupra muncii în cazul copiilor romi;
- existența și formele muncii copiilor romi din comunitatea Pata Rât;
- contribuția copiilor romi la bunăstarea familiilor din care provin;
- identificarea principalelor caracteristici ale muncii copiilor – riscuri în cadrul procesului de muncă, durata muncii, plata acesteia, cauzele și consecințele muncii asupra dezvoltării lor biologice, sociale și intelectuale; de

asemenea au fost abordate diferențele de sex în privința muncii;

- perspectivele copiilor romi din comunitatea Pata Rât, în contextul relației dintre muncă și școală;

- condițiile de sănătate și de locuire ale familiilor de romi din Pata Rât; nivelul de implicare al autorităților locale.

Populația cercetată

Populația pe care o are în vedere studiul este constituită din:

- membrii comunității de romi Pata Rât, Cluj Napoca;

- reprezentanți ai autorităților publice locale cu responsabilități în zona Pata Rât;

- reprezentanți ai școlii și ai instituțiilor de sănătate;

Județul Cluj se particularizează între județele României și ale Transilvaniei în mod special, printr-o poziție oarecum privilegiată, deținând un loc important atât din punctul de vedere al concentrării de activități și resurse, cât și din cel al diversității acestora².

Dimensiunea populației județului Cluj se cifrează la aproximativ 750.000 locuitori, distribuiți neomogen pe o suprafață de 667.440 ha. Din punct de vedere al condițiilor geografice, județul Cluj deține o parte însemnată a Munților Apuseni, precum și spații de șes, în zona râurilor Someș și Arieș, dominant fiind însă relieful colinar-montan.

Din punct de vedere al rețelei de localități, județul Cluj include 3 municipii, 3 orașe, 74 comune cu 420 de sate. Populația urbană deține o pondere de 68,6%, iar cea rurală una de 38,4%. Populația municipiului Cluj Napoca este de aproximativ 335.000 de locuitori³.

În perspectiva diversității etnice, județul Cluj are un caracter reprezentativ pentru Transilvania. Conform recensământului din 1992 ponderea etniilor în ansamblul populației județului Cluj este următoarea: 77,6 % români, 19,8 % maghiari, 0,2 % germani, 2,2 % romi și

0,2 % alte etnii. Ca cifre absolute, la recensământ au fost înregistrați în județul Cluj un număr de 16.334 romi iar la nivelul municipiului Cluj Napoca un număr de 3.201 romi. Partida Romilor Cluj a estimat – pe baza datelor existente la nivelul comunităților de romi din județ și a discuțiilor cu liderii locali – numărul romilor din județul Cluj ca ajungând la aproximativ 45.000.

Metodele de cercetare utilizate și instrumentele cercetării

Ținând cont de problema abordată, s-a optat pentru un studiu mai degrabă calitativ, bazat pe metoda interviului semi-structurat.

Ghidurile de interviu sunt realizate în funcție de tipul de respondent:

- ghid de interviu pentru copii;
- ghid de interviu pentru părinți;
- ghid de interviu pentru școală;
- ghid de interviu pentru primărie;
- ghid de interviu pentru polițist;
- ghid de interviu pentru medic.

În ceea ce privește conceptul de muncă a copilului utilizat în acest studiu, vom înțelege prin acesta toate activitățile prestate de acesta și care aduc venituri directe (bani, produse) sau indirecte (resurse de timp prin degrevarea adulților de sarcinile cotidiene) familiei.

În general activitățile prestate de copiii din Pata Rât se încadrează în categoriile descrise de Convenția Organizației Internaționale a Muncii (ILO 138 din 1973) pentru copiii sub 16 ani.

Pragmatica studiului

Colectarea datelor s-a făcut pe parcursul a 18 zile, în cursul lunii iunie 2001. Redactarea raportului de cercetare, care sintetizează rezultatele obținute în urma prelucrărilor și interpretărilor datelor din interviuri, a fost finalizată în cursul lunii iulie 2001.

Subiecții au fost selectați pe baza datelor cunoscute anterior de către angajații Centrului de Resurse pentru Comunitățile de Romi Cluj Napoca, organizație ce derulează un program de sprijin educațional pentru copiii din Pata Rât. Mai specific, au fost intervievați subiecți din familiile de romi cunoscute ca

² Eugen Băican, Augustin Pervain, Imaginea celuilalt; percepții și atitudini ale populației față de romi în județul Cluj, 1997

³ Date furnizate de Direcția Județeană de Statistică Cluj

utilizând munca minorilor la rampă de gunoi.

Interviurile cu copiii s-au desfășurat la școală, pentru a putea surprinde mai bine elementele sensibile ce ar fi putut influența prezența părinților. Interviurile cu părinții s-au desfășurat în comunitate, de regulă în timpul sfârșitului de săptămână, momente în care în general nu se lucrează pe rampa de gunoi. Întrebările s-au circumscris domeniilor: istoria familiei, natura muncii copiilor, condiții generale de muncă, riscuri și pericole, trăsături pozitive ale ocupațiilor, frecventarea școlii, timp liber, condiții de hrană, violența asupra copiilor, standardul de viață și relațiile cu ceilalți.

Interviurile cu persoanele din administrația publică și cele din sistemul educațional și medical, precum și interviurile cu personalul Fundației Wassdas s-au desfășurat la locul acestora de muncă și au vizat arii similare.

Au mai fost realizate și testări ale copiilor romi școlari în ceea ce privește gradul lor de dezvoltare intelectuală în vederea identificării unor legături cauzale cu stilul de viață.

PREZENTAREA, ANALIZA ȘI INTERPRETAREA DATELOR OBȚINUTE

Istoria familiei:

În general toți părinții au afirmat faptul că în copilărie au fost nevoiți să muncească pentru a-și ajuta familia. De la caz la caz, fetele erau implicate în activități de curățenie, mâncare și îngrijirea fraților mai mici. Băieții erau mai degrabă folosiți la muncile mai grele din cadrul propriei gospodării și mult mai des la munci ocazionale pentru alte gospodării. Familiile erau în general numeroase, de la 4 la 10 copii, iar copiii nu primeau pedepse deosebite pentru faptele mai puțin bune pe care le făceau. Majoritatea părinților intervievați au afirmat faptul că au avut o copilărie atât grea cât și ușoară.

Natura muncii copiilor:

La întrebarea „Ce activități desfășoară alți copii din comunitate?”, majoritatea părinților au răspuns că lucrează pe rampa de gunoi la colectarea

materialelor, spălarea sticlelor, pregătirea acestora pentru vânzare, etc.

În momentul în care au fost întrebați specific despre proprii copii, părinții au fost mai reticenți în a afirma că muncesc pe rampă de gunoi și au încercat să minimalizeze aceste activități, cu câteva excepții. Părinții cunosc faptul că în mod normal nu este permis accesul nici unei persoane pe rampă de gunoi, cu atât mai puțin copiilor și de aceea au evitat afirmația clară asupra muncii propriilor copii.

Copiii dvs. lucrează?

P: Nu. (din discuțiile cu ceilalți membrii reiese ca toți copiii doamnei D. A. merg zilnic pe rampa de gunoi).

Fata mă mai ajută la spălutul vaselor, spală pe jos, cară apă...

P: Merg pe rampă să îmi lucre...

P: Vin cu mine pe rampă, încarcă sacii cu marfă, spală sticlele...

P: Ba că nu. Merg pe rampă după lemne, după sticle, după hârtie...

Percepția copiilor intervievați a fost aceea că sunt cu toții implicați în același gen de activități, adică munca la rampa de gunoi, acasă, joacă și școală. Toți copiii intervievați, fără excepție, au declarat că lucrează pe rampa de gunoi la colectarea materialelor; ei desfășoară de asemenea activități în cadrul gospodăriei, de la măturat în baracă, mers după cumpărături, adus apă pentru întreaga familie, la pregătirea mâncării și alte activități. Într-o zi obișnuită, joaca nu este în nici unul dintre cazuri principala activitate a copiilor, ea regăsindu-se între celelalte activități, pe un loc secundar.

Ce fac alți copii care sunt de aceeași vârstă cu tine?

C: Merg pe rampă ca să strângă marfă ca să facă bani.

Mergi vreodată pe rampă?

C: Oi, oi, nu mă întrebați de câte ori am fost. Adun sticle, aramă, hârtie...

Numai tu mergi pe rampă sau și alți copii?

C: Toți copiii mergem. Cum ajungem acasă de la școală cum plecăm pe rampă...

I. Condițiile generale de muncă

Estimarea medie a părinților intervievați este că timpul de lucru zilnic al

copiilor variază de la 2-3 ore pe zi, până la o durată neprecizată:

Copiii dumneavoastră muncesc? Ce fac ei mai exact?

Merg pe rampă, nu au nici un viitor, nu merg nicăieri

Care este programul unuia dintre copiii dumneavoastră într-o zi obișnuită?

Merg la lucru pe rampă zi și noapte săracii...

Din răspunsurile primite reiese conștientizarea de către părinți a faptului că munca la rampa de gunoi nu este ceva care să le asigure copiilor un viitor. Pentru munca depusă copiii nu primesc, în general, nici o recompensă materială, fiind considerat un fapt normal ca un copil să contribuie la bunăstarea întregii familii. În anumite cazuri părinții au afirmat că le mai dau bani, le cumpără haine și dulciuri.

Ei primesc ceva că merg la lucru?

P: Da. Le dau bani, le cumpăr haine.

P: Nu primesc nimic. De la Dumnezeu sănătate.

P: Mâncare și le mai cumpăr dulciuri câte odată, când am bani.

Se poate observa o anumită diferențiere în distribuția sarcinilor copiilor în funcție de sex. Spre exemplu, sarcinile mai grele sunt îndeplinite de către băieți, iar sarcinile casnice (mâncare, spălat, îngrijirea fraților mai mici, etc.) sunt îndeplinite de către fete.

Conform copiilor intervievați, timpul de lucru pe rampă variază de la o oră la aproximativ 5 ore pe zi. În funcție de anotimp și de participarea școlară, copiii pot să petreacă la rampa de gunoi chiar 8-10 ore pe zi. În cursul verii se întâmplă chiar să doarmă la rampa de gunoi, pentru a fi prezenți imediat ce apare un camion cu gunoi.

Copiii afirmă faptul că primesc o recompensă pentru munca prestată, anume mâncare, dulciuri și uneori chiar bani de buzunar. În unele cazuri copiii afirmă că nu sunt recompensați pentru munca prestată și că fac acest lucru pentru părinții lor.

Te plătește cineva pentru ce muncești?

C: Nu, că fac pentru părinții mei.

II. Riscurile și pericolele la care sunt supuși copiii

Cel mai important risc al muncii pe rampa de gunoi pare a fi, conform răspunsurilor primite de la părinți, cel legat de prezența mașinilor care transportă gunoiul; sunt deja mai multe cazuri în care copii și adulți au fost loviți de aceste mașini, iar unii au murit. Alte riscuri conștientizate sunt cele ale intrării în contact cu substanțe periculoase, provocarea arsurilor datorate aprinderii gunoaielor, tăierea sau lovirea datorată obiectelor întâlnite pe rampă.

Care sunt riscurile, ce pericole pot apărea în munca copiilor dumneavoastră?

P: Păi, fata e cam agitată și de fiecare dată pățește ceva: ori se taie, ori se arde, se împiedecă și cade când mătură. Băiatul nu, că el e mai sprinten...

P: Dacă nu își ateni se pot tăia pe rampă, îi poate călca mașina

P: Da, trebuie să aibă grijă să nu îi lovească mașina...

Părinții par să nu conștientizeze riscurile pe termen lung la care sunt supuși copiii pe rampa de gunoi, cele legate de afectarea sănătății și cele ale limitării perspectivelor de dezvoltare, fiind prejudiciată participarea lor școlară.

Părinții sunt de acord că munca nu este cea mai bună idee pentru proprii copii, dar motivează participarea la munca la rampa de gunoi a copiilor prin greutatea materiale pe care le întâmpină, pe starea precară de sănătate a părinților sau lipsa unuia dintre ei.

Credeți că este o idee bună să muncească?

P: Nu, dar nu avem ce face că nu ne descurcăm altfel.

P: Nu. Că aici e cu moartea în mână... Dar ce să facă altceva dacă nu răzbesc singuri?

P: Nu, dar ce să fac dacă nu am bărbat?...

Pentru a putea renunța la ajutorul copiilor, părinții cred că cea mai simplă soluție ar fi cea a găsirii unor locuri de muncă, perspectivă extrem de dificilă pentru majoritatea lor.

Ar exista o situație în care familia s-ar descurca fără ajutorul lor?

Da. Să am eu servicii și să am siguranța zilei de mâine.

Copiii nu conștientizează pericolul imediat la care sunt supuși și cred că lor nu li se poate întâmpla nimic rău. Cu toții au însă cunoștință de accidente anterioare în care un copil a fost lovit de mașina de transport a gunoiului, de un altul care a murit ars datorită faptului că a aruncat un bidon de vopsea în foc pentru a se încălzi, etc. Ei nu conștientizează foarte bine faptul că munca la rampa de gunoi, contactul direct cu diferite substanțe toxice, frigul, aerul irascibil, etc. te pot îmbolnăvi.

Îți este frică de ceva când mergi pe rampă?

C: Da. De mașini ca să nu mă calce...

C: Pe o femeie a călcat-o mașina, un băiat a ars, la unul i-a intrat ceva în cap, un unchi de al meu a pus un bidon pe foc și a pușcat....

III. Justificarea muncii copiilor

Trăsături pozitive ale ocupațiilor:

În ceea ce privește perspectiva îndepărtată, părinții prezintă două tipuri de răspunsuri: pe de o parte spun că această muncă nu le va ajuta cu nimic, iar pe de altă parte, că aceste activități îi vor pregăti pentru viață.

Credeți că este o idee bună ca acești copii să lucreze?

P: Da. Lasă-i să se obișnuiască, că nimeni nu o să le dea nimic pe gratis în viață...

Ar fi de adăugat faptul că în cultura de tip tradițional a romilor, copiii trebuie să participe la muncile care aduc bunăstare familiei, pregătindu-i de fapt astfel să se descurce și singuri atunci când va fi nevoie și ajutând și la perpetuarea profesiunilor tradiționale ale romilor, știut fiind faptul că acestea sunt transmise de la o generație la alta și fac parte integrantă din identitatea fiecărui neam de romi.

Munca la rampa de gunoi nu este percepută ca având o valoare pentru

viitorul copiilor; singurul element pozitiv identificat este cel al experienței câștigate și care va putea să fie utilizată cândva, la maturitate. Așteptările copiilor sunt extrem de reduse în acest sens, a "merge pe rampă" devenind un mod de viață, probabil singurul pe care îl vor cunoaște pentru aproape toată copilăria.

Crezi că ceea ce faci acum te ajută când vei fi mare?

C: Da.

Cum?

C: Când cresc mare o să știu să merg pe rampă...

IV. Frecventarea școlii:

În general copiii din comunitatea Pata Rât frecventează școala, fiind implicați în programele de sprijin educațional derulate de către ONG-uri în parteneriat cu școala.

Importanța școlii este destul de puțin conștientizată – „...mare lucru nu câștigă cu ea, atât cât învață să scrie și să citească” sau „... mare lucru nu învață ei acolo ...”.

Părinții vorbesc de asemenea și de costurile implicate de participarea școlară, la cursuri, văzute ca un impediment în rezolvarea altor probleme mai urgente ale familiei, cum ar fi îngrijirea unor frați mai mici.

Nu putem vorbi de un control strict al participării copiilor la școală, deoarece părinții nu obișnuiesc să dea prea multă importanță acestor aspecte. Elementul de motivație materială este prezent, participarea școlară a copiilor aducând, prin intermediul alocației de stat pentru copii, un surplus material.

Foarte mulți dintre copiii provenind din comunitatea Pata Rât au depășit vârsta necesară înscrierii la școală sau sunt în clase mult mai mici față de vârsta lor cronologică. Programul pe care îl urmează este cel pentru școlile speciale, cu un nivel mai redus al expectanțelor și în marea majoritate nu mai ajung să fie integrați în școlile normale. Ei ajung de obicei în programul de recuperare, „A doua șansă” o au la școli profesionale; nu vor ajunge astfel la un nivel de calificare profesională ridicat și nici la slujbe plătite decent. Media numărului de clase absolvite este de 5 clase, chiar dacă

așteptările părinților merg până la 10 clase sau mai mult.

Toți copiii intervievați au o participare școlară bună, frecventând regulat cursurile. Problemele de ordin material îi împiedică uneori să meargă la școală și în general părinții nu sunt împotriva participării școlare, considerând-o utilă pentru viitorul lor.

V. Viitorul copiilor, aspirațiile acestora:

Profesiile menționate cel mai des de părinți la întrebarea „ce meserii v-ați dori să-și aleagă copiii” sunt: croitor, asistentă medicală, șofer, doctor, profesor, avocat, inginer, chiar dacă apare o discrepanță între numărul de clase așteptate și profesiile menționate. Alte răspunsuri nu sunt deloc specifice, relevând o lipsă de interes din partea părinților:

P: ... orice numai să nu lucreze la rampă...

P: ... orice, numai să aibă bani...

P: ... ce vor ei, că eu nu mă bag.. Numai să aibă o meserie a lor...

În cazul copiilor care au întrerupt, din diferite motive școala, părinții ar dori o continuare a acesteia, dar nu fac demersuri în acest sens și nici nu par a avea suficiente cunoștințe asupra lucrurilor pe care ar trebui să le facă.

Așteptările copiilor sunt limitate în ceea ce privește numărul de clase pe care doresc să le urmeze – de la 5 clase până la 12, fără însă a putea face o legătură între numărul de clase și tipul școlii respective, cum ar fi liceu pentru opțiunea de 12 clase sau școală profesională pentru 8-10 clase. Există o discrepanță între așteptările privind numărul de clase pe care doresc să le urmeze și profesiile menționate, cum ar fi doctor, polițist, cioban, bucătar, pădurar, cântăreț, șofer. Nu am regăsit nici în cazul copiilor și nici al părinților așteptarea de a urma o facultate.

VI. Timp liber:

Aprecierea părinților este aceea că timpul liber al copiilor este folosit cel mai des la joacă, de la jocuri de cărți, la fotbal, cântec și dans, etc. Nu putem vorbi de prea

mult timp liber, 1-3 ore pe zi; practic programul copiilor este același cu cel al părinților, sfârșitul de săptămână fiind cel care aduce o pauză mai mare.

Pentru copiii care merg la școală, timpul liber este și mai redus, deoarece ei se reîntorc în comunitate după orele 16.00. Atunci când nu sunt la școală sau pe rampa de gunoi, copii își petrec timpul jucându-se unii cu ceilalți, de dimineața până seara.

În general fetele se joacă împreună jocuri specifice vârstei (sar coarda, elastic, păpuși, etc.) iar băieții separat (fotbal, de-a baba oarba, de-a calul, cărți de joc, etc.). Atunci când merg la școală timpul de joacă este destul de redus, în jur de 2-3 ore.

Orizontul de petrecere a timpului liber este deci extrem de limitat, atât ca spațiu fizic (doar în apropierea comunității), cât și în ceea ce privește diversitatea de oportunități de petrecere a timpului liber pe care le are un copil care locuiește în cartier. Inexistența curentului electric nu le permite un acces ușor la emisiunile TV, cu câteva excepții în care familiile au televizor conectat la baterii auto recuperate de pe rampa de gunoi.

VII. Condițiile de hrană:

Din declarațiile părinților rezultă că numărul de mese zilnice este între 2 și 4. Este de menționat faptul că cei care frecventează școala beneficiază de masa de prânz gratuit la școală. De foarte multe ori copiii care vin la școală nu mănâncă nimic dimineața; de asemenea, atunci când situația materială este mai grea, familiile se mulțumesc și cu o singură masă pe zi.

Alimentele cele mai întâlnite sunt pâinea, cartofii, slănină, fasolea, margarina, carnea, măcălișca, brânza, etc. Nu par a exista diferențe foarte mari în ceea ce privește cantitatea și calitatea meselor celor din PR.

Și cam ce mănâncă la o masă într-o zi?

P: Cartofi, zamă de fasole, de salată, mai face mama lor și tăiței cu varză...

P: Cartofi, fasole, pâine cu unsoare și ceapă...

P: Ceai, lapte, cartofi fierți, fasole, ce fac eu de mâncare, aia mancă.

Copiii afirmă în general că mănâncă 2-3 mese pe zi, dar sunt situații în care nu au decât o singură masă pe zi. Lipsesc din mențiunile copiilor legumele și fructele proaspete. Percepția asupra cantității și calității hranei celorlalte familii este împărțită, în cele mai multe cazuri percepția fiind că mâncarea din propria familie este mai bună.

Câte mese mănânci într-o zi?

C: Două . Dimineața și seara.

Cam ce mănânci tu la o masă?

C: Parizer, zamă de tăiței, tocană, cartofi pai, mazăre, pireu de cartofi....

C: Pâine cu gem; cartofi fripiți, carne friptă, tocană de găină...

VIII. Violența asupra copiilor:

Percepția părinților este aceea că au copii la fel ca orice alți copii, atât buni cât și răi, atât cuminți cât și obraznici. Pentru situațiile în care nu sunt cuminți, pedepsele variază în funcție de situație, de la a nu le da voie la joacă, la ceartă și bătaie, până la lipsirea de mâncare.

Când fac prostii cum îi pedepsiți?

P: Nu le dau de mâncare, nu îi las afară, îi țin la lucru pe rampă....

P: Îi cert, dar nu îi bat niciodată....

P: La colț și cu cureaua peste fund....

Prostiile pe care copiii le fac sunt: cearta cu părinții și cu alți vecini, înjurături, fumatul, bătaia, etc. Ambii părinți au responsabilități în îngrijirea și educarea copiilor, în funcție de situația fiecărei familii, de existența sau nu a ambilor părinți, etc.

Copiii sunt conștienți de faptul că mai fac lucruri rele, "ca toți copiii", în rare cazuri fiind vorba de o autopercepție negativă, de "copil rău". Pedepsele aplicate de părinți sunt în general bătaia, cearta, anumite interdicții, etc., fiind aplicate atât de mama cât și de tată.

Ce crede mama și tatăl tău despre tine? Ești obraznică, ești cuminte?

C: Câteodată mai sunt și eu obraznică, mai fac rele ca toți copiii.

Și ce spun ei când faci rele?

C: Mai îmi dă câte o palmă și mă trage de ureche.

Ce rele faci tu?

C: Mă bat cu fratele meu, că mi-o rupt păpușa, și atunci îl bat.

Cine te bate, de cine îți este frică?

C: Și de mama și de tata.

Lucrurile care duc la pedepsire sunt de obicei certurile și bătăile între copii, neîndeplinirea sarcinilor în gospodărie, injuriile aduse oamenilor mai în vârstă, etc. Un alt element care are un efect negativ asupra copiilor este consumul de alcool al părinților, care este semnalat în majoritatea familiilor și care poate favoriza pedepsirea copiilor.

IX. Standardul de viață al familiei:

Famiile de romi din Pata Rât sunt în general numeroase, ajungând chiar la 12 copii. Dintre aceștia, toți cei care pot să lucreze contribuie la veniturile familiei. Veniturile lunare declarate sunt modeste, între 200.000 lei și 700.000 lei, acestea incluzând și alocațiile de stat pentru copii.

În alt context, liderul local al comunității Pata Rât a declarat că venitul zilnic al unei familii ajunge și la 100.000-150.000 lei, ceea ce ar însemna un venit mediu de aproximativ 2-3 milioane lei lunar. Cert este faptul că veniturile variază în funcție de mulți factori, începând cu starea vremii, anotimp, activitățile economice din oraș, timpul petrecut pe rampa de gunoi, numărul membrilor de familie care participă la activitate, etc.

Barăcile romilor sunt mici, cu 1-3 camere, în care locuiesc cu toții; în cele mai multe cazuri sunt peste 3 persoane care locuiesc în aceeași cameră.

Femeile sunt cele care se ocupă de întreținerea gospodăriilor, incluzând aici, spălat, curățenie, mâncare, creșterea copiilor. Bărbații au ca responsabilitate munca la rampa de gunoi, colectarea materialelor și vinderea acestora.

Sănătatea are o mare importanță iar romii încearcă să o păstreze. Copiii nu trebuie să se îmbolnăvească, pentru că asta ar costa atât bani, și ar crea o lipsă de ajutor pentru restul familiei. Însă, datorită condițiilor dificile de viață îmbolnăvirile sunt frecvente și tratate cu superficialitate. Accesul la serviciile de sănătate este îngreunat de lipsa documentelor de identitate corespunzătoare și de lipsa banilor. Atunci când boala nu este

considerată serioasă romii obișnuiesc să își cumpere singuri medicamente, de cele mai multe ori doar suficiente ca să calmeze durerile.

Situația vaccinărilor obligatorii pentru copii este, de asemenea, extrem de problematică, neexistând la părinți educația necesară; vaccinările copiilor se fac de obicei doar la intervenția autorităților sanitare sau a organizațiilor neguvernamentale.

X. Relațiile cu ceilalți:

Relațiile dintre membrii comunității sunt în general bune, chiar dacă mai există mici probleme. Putem vorbi și de o delimitare pe două zone, dintre care una pare a avea oameni puțin mai gospodari, cu barăci mai bine întreținute, cu un simț al responsabilității puțin mai ridicat. Condițiile de viață fiind foarte grele, diferențele dintre familii sunt destul de greu de sesizat, fapt rezultat și din răspunsurile părinților intervievați.

Percepția unora dintre părinți asupra situației copiilor din celelalte familii este că sunt în general condamnați să lucreze la rampa de gunoi; într-unul dintre cazuri s-a afirmat chiar că unii dintre copii „au normă” și lucrează chiar toată noaptea pentru a putea aduce acasă ceva în plus.

Percepția relațiilor cu autoritățile este una neutră, în majoritatea cazurilor nefiind menționate probleme; contactul cu autoritățile este doar ocazional și fără consistență.

Copiii afirmă că se înțeleg bine unii cu ceilalți, chiar dacă mai există situații în care se ceartă sau se bat, situație normală pentru orice grup de copii. Datorită situației de relativă izolare, prietenii lor sunt de obicei tot romi din comunitate, cu rare excepții în care afirmă că au și prieteni ne-romi.

Cum te înțelegi cu ceilalți copii?

C: Mă joc cu ei.

Ai prieteni și romi/țigani și români sau numai romi/țigani?

C: Numa țigani, că românii nu se joacă cu mine...

Percepția autorităților asupra situației romilor din Cluj Napoca și specific asupra comunității Pata Rât

Rezultatele interviurilor viceprimarului orașului Cluj Napoca

A fost interviuat unul dintre viceprimarii orașului Cluj Napoca ce are responsabilități specifice în ceea ce privește curățenia orașului și implicat groapa de gunoi a orașului. Cu toate că are aceste responsabilități, gradul lui de cunoaștere a problemelor comunității de romi de la Pata Rât este destul de limitat. Estimarea acestuia privind numărul de romi care trăiesc în Cluj Napoca este de aproximativ 2500 persoane (datele recensământului indică 3021 persoane de etnie romă). După părerea celui interviuat, cam jumătate dintre romi se află la o vârstă apropiată de cea a copilăriei.

Aprecierea acestuia este că romii din zona Someșeni ajung la un număr de aproximativ 300 de gospodării, cu un număr greu de definit de familii, știut fiind faptul că locuiesc împreună mai multe generații. Nu există școală în comunitatea Pata Rât, copiii frecventând școala Someșeni, la câțiva kilometri de comunitate. Școala este accesibilă tuturor copiilor din comunitate, în acest moment existând cel puțin 40 care frecventează cursurile regulat.

Comunitatea nu are acces direct la servicii de sănătate, neexistând dispensar sau cadre medicale. Membrii comunității nu primesc ajutor social, neavând domiciliu stabil în Cluj Napoca. În schimb, există un număr mare de organizații neguvernamentale care oferă ajutoare comunității.

Romii nu au locuri de muncă stabile, lucrând mai degrabă munci ocazionale. Copiii din comunitate sunt folosiți la munca de colectare a materialelor re folosibile de la rampa de gunoi a orașului.

Interviu cu cadrele medicale care activează în zonă

Interviul a fost realizat cu medicul de familie pentru un număr de 45 de familii din comunitatea Pata Rât, specific fiind vorba de familiile ai căror copii

frecventează școala. Contactul celui interviuat cu pacienții se face de obicei la cabinetul medical din cadrul școlii. Estimarea medicului este că în Cluj Napoca trăiesc aproximativ trei sau patru mii de romi, nefiind sigur de aceste cifre. Estimarea numărului de copii din comunitatea Pata Rât este în jurul cifrei de 200.

În comunitate nu lucrează nici un medic și interviuatul nu are cunoștință ca un alt medic să aibă pacienți din PP. Majoritatea pacienților celui interviuat suferă de diferite infecții, TBC, anemie, carențe serioase de vitamine, calciu, fier, potasiu; au mai fost identificate dificultăți de auz și vorbire.

Pentru rezolvarea problemelor de sănătate ar fi necesare campanii de vitaminizare a copiilor, asistență medicală riguroasă a adulților. Condițiile de viață precare și insalubre fac aproape imposibilă o asistență medicală de calitate. Percepția celui interviuat este că aproape toți copiii lucrează la rampa de gunoi pentru colectarea materialelor refofosibile.

A fost de asemenea interviuată o asistentă medicală ce a participat în anii 1999-2000 la un program de sănătate în comunitate – în cadrul programului se efectua atât un control periodic al stării de sănătate a întregii comunități, cât și acordarea de medicamente gratuite. Percepția acesteia este aceea că sănătatea romilor s-a deteriorat de la momentul încheierii programului respectiv; mai mult, în acea perioadă nu au existat cazuri ca cele din acest an în care au murit copii datorită apelor infestate utilizate.

Interviu Poliție

A fost interviuat polițistul care răspunde de sectorul Someșeni, dar care este relativ nou; vechiul responsabil a fost mutat în urma cu câteva luni și nu a putut fi contactat. Estimarea polițistului este că în zona Someșeni trăiesc aproximativ 2000 de romi, fără a putea preciza numărul de copii din rândul acestora și fără a putea spune cu exactitate numărul de romi din Pata Rât.

Gradul de cunoaștere a diferențierilor între neamurile de romi este scăzut, cel interviuat neputând preciza

neamurile de romi reprezentate în Pata Rât; singurii pe care poate să îi deosebească au fost romii gabori, datorită îmbrăcămintei purtate. În general apreciază faptul că romii din zona Pata Rât nu produc probleme poliției, că frecventează școala și că de multe ori lucrurile rele care se spun despre ei sunt doar zvonuri.

Atitudinea poliției față de romii din Pata Rât este totuși una de toleranță; se cunoaște folosirea muncii copiilor la munca la rampa de gunoi și chiar dacă romii au fost amenințați cu amenzi sau cu închisoare, ei continuă să utilizeze copiii în acest mod.

Interviu școală

A fost interviuat directorul școlii generale din cartierul Someșeni, persoană care a demonstrat în ultimii ani o mare dedicare pentru participarea școlară a copiilor romi. El a avut o contribuție esențială la ceea ce este astăzi „Centrul de zi pentru elevii romi” care funcționează în cadrul școlii. Este vorba de o clădire alocată special copiilor romi din Pata Rât și din cartierul Someșeni și în care cursurile se desfășoară după regimul școlilor speciale. Programa de învățământ este mult mai ușoară, adaptată copiilor cu întârzieri în dezvoltare, cu handicap, etc. Situația materială îi face pe copiii din Pata Rât să frecventeze mai puțin școala, să aibă rezultate mai slabe la învățătură, etc. Ei nu dispun de condiții decente pentru a putea să-și facă temele, nu au un spațiu al lor pentru a învăța. Șansele lor sunt destul de reduse și extrem de puține ajung să fie integrați în învățământul normal.

Copiii școlari au participat la un proces de evaluare a performanțelor intelectuale, psiho motorii, care indică multiple probleme (vezi Anexa I). Rezultatele evaluării copiilor arată:

- în general performanțe mai scăzute față de copiii de aceeași vârstă;
- lipsă de atenție sau incapacitate de menținere a acesteia;
- lipsa unor strategii de rezolvare a problemelor;
- dificultăți în perceperea și reproducerea formelor geometrice;
- repetarea aceluiași greșeli; etc.

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

Nu au fost identificate diferențe semnificative între băieți și fete.

Putem afirma în esență că există o relație directă între modul de viață extrem de greu pe care îl duc și performanțele școlare scăzute. Perspectivele acestor copii sunt limitate astfel, ieșirea din ciclul vicios al sărăciei și al excluderii sociale fiind problematic.

Putem vorbi în cazul comunității Pata Rât de „copii fără copilărie”, copii care atâta timp cât vor trebui să își câștige existența alături de părinții lor căutând în gunoaie nu vor reuși să se integreze social și a căror sănătate este permanent în pericol.

Anexa I

Evaluarea capacităților intelectuale ale elevilor aflați în evidența Școlii Generale Nr. 12 Someșeni care provin din Comunitatea Pata Rât (Au fost aplicate teste Bender B și Raven)

CLASA I	Rezultate
1. B. D.	<p>Rezultatul obținut aparține categoriei “foarte slab”. Aptitudinile psiho-motorii nu sunt destul de dezvoltate și pot duce la probleme în dezvoltarea scrisului.</p> <p>În timpul testării am putut observa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a necesitat susținere în figurile mai complexe - la aranjarea formelor desenate se poate observa îngrămădire - la figurile desenate care necesită numărarea elementelor numără de mai multe ori - o lipsă de atenție înaintea desenării
2. B. V.	<p>Performanța obținută de elevă este slabă, aparține categoriei “slab”. Necesită dezvoltare psihomotorie.</p> <p>În timpul testului s-au observat următoarele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - este foarte retrasă - se observă o neatenție în fixarea figurilor - nu solicită instrucțiuni verbale - lucrează foarte repede.
3. B. M.	<p>Cota totală denotă o performanță foarte slabă a subiectului. Dezvoltarea coordonării vizuo-motorii și a percepției formei se află la un nivel de 5- 6 ani.</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - neatenție, ceea ce cauzează faptul că nu desenează unele părți ale formei - nu compară forma realizată de ea cu modelul - rotirea unor forme - nu observă diferențele dintre model și desenul lui
4. C. N. M.	<p>Totalul punctelor obținute de subiect nu corespunde performanței slabe la vârsta de 6 ani, ceea ce denotă o foarte slabă dezvoltare a coordonării vizuo-motorii (cu aproximativ 2 ani sub performanța medie corespunzătoare vârstei).</p> <p>Întâmpină dificultăți mai ales în realizarea unghiurilor și orientarea elementelor modelelor prezentate.</p>
5. K. P. M.	<p>Totalul punctelor obținute de subiect corespunde performanței medii la vârsta de 7 ani, sau performanței slabe la vârsta de 8 ani, ceea ce denotă o foarte slabă dezvoltare a coordonării vizuo-motorii (cu aproximativ 3 ani sub performanța medie corespunzătoare vârstei). Întâmpină dificultăți mai ales în realizarea unghiurilor și orientarea elementelor modelelor prezente.</p>
6. C. G.	<p>Performanța obținută încadrează subiectul în categoria "foarte slab". Elevul</p>

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

	<p>prezintă probleme în perceperea și reproducerea formelor Gestalt, a poziției și orientării lor. Coordonarea vizuo-motorie și percepția formei în totalitate este subdezvoltată, nu corespunde vârstei.</p> <p>La început, elevul lucrează foarte încet, neîncrezător (afirmă de mai multe ori "nu pot să fac"), totuși se străduiește să reproducă forma expusă. În timp ce lucrează se mișcă în bancă, nu controlează corespondența dintre forma expusă și cea reprodusă. După itemul 4 termină foarte repede.</p>
7. L. R.	<p>Performanța obținută de elevă este slabă, aparține în categoria "medie".</p> <p>Necesită dezvoltare psihomotorie. Are deficiențe în orientarea în spațiu a elementelor figurilor, în realizarea unghiurilor.</p> <p>În timpul testului s-au observat următoarele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - este puțin retrasă - se observă o atenție ce scade în intensitate pe parcursul sarcinilor - nu verbalizează - folosește strategii corecte. - monotonia
8. M. S.	<p>Performanța subiectului o încadrează în categoria foarte slab. Dezvoltarea vizuo-motorie este mult sub nivelul "foarte slab", care la vârsta sa ar însemna 56 de puncte.</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - copilul lucrează liniștit, încearcă să reproducă cât mai exact, cât mai "frumos" punctele itemului 2, dar nu controlează corespondența formelor - cea reprodusă și cea expusă - decât la itemul 7 - subiectul are probleme mari în perceperea și reproducerea formelor geometrice Gestalt, a poziției și orientării lor
9. P. D. N.	<p>În timpul testării subiectul a început să deseneze imediat după indicații, fără să se uite în structura figurilor. La figurile care necesită numărarea elementelor nu s-a putut observa că le numără înainte de a desena.</p>
CLASA a II – a	
11. C. M.	<p>Rezultatul obținut este foarte slab. Comparând vârsta cronologică cu rezultatele obținute putem observa că dezvoltarea psihomotorie este puțin dezvoltată.</p> <p>În timpul testării am putut observa următoarele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sociabilitate - lucrează puțin lent - compară întotdeauna figura desenată cu figura - necesită susținere.
12. H. R.	<p>Performanța subiectului este bună, dezvoltarea coordonării vizuo-motorii, a percepției formelor, a poziției și orientării figurilor corespunde vârstei cronologice. Prezintă dificultăți de orientare în plan, prin lipsa de aranjare a figurilor.</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - observă după o strategie (ex. numără punctele) - concentrare maximă pentru obținerea unei performanțe cât mai bune - dificultăți în aranjarea formelor pe pagină - necesită completare cu alte teste și observații
13. P. S.	<p>Totalul punctelor obținute de subiect corespunde performanței medii la vârsta de 7 ani, sau performanței slabe la vârsta de 8 ani, ceea ce denotă o foarte slabă dezvoltare a coordonării vizuo-motorii (cu aproximativ 4 ani sub performanța medie corespunzătoare vârstei). Întâmpină dificultăți mai ales în orientarea elementelor modelului prezentat, precum și poziționarea acestora pe foaie.</p> <p>Interpretarea făcută pe baza criteriilor lui Koppitz relevă deficiența atenției (mai mult de jumătate din numărul cerulețelor a fost înlocuit cu liniuțe), iar lipsa unei organizări a desenelor pe hârtie subliniază deficiența capacităților de citire-scriere.</p>

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

14. V. R.	<p>Performanța obținută de elevă este slabă, aparține categoriei “slab”. Necesită dezvoltare psihomotorie. Are deficiențe în realizarea unghiurilor.</p> <p>În timpul testului s-au observat următoarele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - este hiperactiv - se observă o atenție ce scade în intensitate pe parcursul sarcinilor - verbalizează - folosește strategii pe parcursul realizării sarcinilor
CLASA a III – a	
15. B. A.	<p>Performanța subiectului corespunde nivelului de inteligență V, (centilul 5), ceea ce corespunde limitei deficienței mintale.</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - greșelile subiectului examinat constau în repetarea matricelor - alegerea formelor inadecvate - aceste greșeli atrag atenția asupra greutăților întâmpinate de subiect în completarea matricelor discontinue, în perceperea simetriei, asimetriei și orientării formelor, în general în gândirea abstractă
16. C. F.	<p>Performanța subiectului corespunde nivelului de inteligență IV, (centilul 20), sub nivelul mediu, raportat la etalonul copiilor de 10 ani. Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - greșelile subiectului examinat constau în repetarea matricelor și alegerea formelor inadecvate - aceste greșeli atrag atenția asupra greutăților pe care le întâmpină subiectul în completarea matricelor incomplete, a percepției simetriei, asimetriei și orientării formelor
17. D. A.	<p>Rezultatele obținute de elevă o încadrează în centilul 20 - inteligență sub nivelul mediu, raportat la etalonul copiilor de 10 ani. Subiectul are dificultăți în recunoașterea relațiilor, în perceperea figurilor în întregime. Performanța slabă indică o întârziere în dezvoltarea procesului de gândire și o rigiditate a gândirii.</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - înțelege instrucția și o poate transforma în auto-instrucție - efect de transfer negativ în alegerea strategiilor
18. D. A.	<p>Performanța subiectului este de 5 centile, corespunde gradului de inteligență V, ceea ce constituie limita deficienței mintale</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - greșelile subiectului sunt cauzate de greutățile întâmpinate de acesta în completarea matricelor discontinue, în perceperea deosebirii, asemănării, identității, simetriei și asimetriei formelor - din această cauză subiectul repetă matricele sau alege o figură inadecvată
19. L. C.	<p>Performanța subiectului (centilul 5), corespunde nivelului de inteligență V, adică se află la limita deficienței mintale.</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - greșelile subiectului examinat sunt cauzate de greutățile întâmpinate de acesta în completarea matricelor discontinue, în perceperea deosebirii, asemănării, identității, simetriei, asimetriei și orientării formelor - din această cauză subiectul repetă matricele sau alege o figură inadecvată
CLASA a IV – a	
20. C. A.	<p>Performanța subiectului (centilul 5) corespunde nivelului de inteligență V, sub nivelul mediu.</p> <p>Observații</p> <ul style="list-style-type: none"> - cele mai frecvente sunt greșelile de repetare a matricelor, figura aleasă de subiect fiind identică cu o parte din matrice (cea care se găsește la

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

	<p>stânga lacunei)</p> <ul style="list-style-type: none"> - aceste greșeli atrag atenția asupra problemelor existente în procesul de completare a matricelor continue și celor cu schimbări progresive, în deosebirea formelor, în perceperea asemănării, identității și orientării formelor.
21. D. B.	Performanța corespunde centilului 10, inteligența subiectului fiind sub nivelul mediu. Subiectul prezintă dificultăți în orientarea figurii și în perceperea formei întregi - prin numărul mare de greșeli din seria Ab. Greșește în acele sarcini care se rezolvă prin operare simultană cu două sau mai multe criterii.
22. L. C.	Performanța corespunde centilului 10, inteligența subiectului fiind sub nivelul mediu. Subiectul prezintă dificultate în înțelegerea structurii modelului, în descoperirea principiilor de aranjare a figurilor în interiorul modelului. De asemenea are probleme de discriminare, de integrare și de invenție. Numărul mare de greșeli din seriile A, Ab, și B arată o slabă dezvoltare în înțelegerea identității și a schimbărilor produse în interiorul matricelor continue, în înțelegerea figurilor discontinue ca și întreguri legate spațial și înțelegerea schimbărilor asemănătoare ale figurilor legate în mod spațial și logic.
23. L. C.	În timpul examinării se observă la subiect incapacitatea de concentrare, activitate nestructurată, stil de lucru difuz, dorința de a rezolva cât mai repede sarcinile, fără să intereseze corectitudinea, alegerile răspunsurilor sunt făcute întâmplător. Înțelege greu indicația, nu o interiorizează, se abate ușor de la ea prin asociații spontane, nu conștientizează insuccesul. Cota totală obținută corespunde unui scor sub 5 centile și diagnosticului de deficiență mintală. Subiectul totalizează 24 de greșeli dintre care în cele mai multe din cazuri identifică în mod neadecvat elementele, repetă figura prezentată, combină elemente separate. Denotă o incapacitate de înțelegere a identității și a schimbărilor produse în interiorul matricelor continue, da analiză și sinteză, de înțelegere a întregului și de operare cu două sau mai multe criterii, prin înțelegerea analogiilor.
24.M. E.	Denotă o inteligență sub nivelul mediu, raportat la etalonul copiilor de 10 ani. Numărul greșelilor din seria A denotă o dificultate în completarea matricelor cu schimbări progresive, incapacitatea de a distinge figuri identice de cele diferite, analizarea și sintetizarea unui întreg din seria Ab și dificultăți de orientare. De asemenea are dificultăți de operare cu două sau mai multe criterii. Observații: <ul style="list-style-type: none"> - incapacitate de concentrare - activitate nestructurată - asociații spontane
25. L. M.	Rezultatele obținute de elevă o plasează în rândul deficienților mintali, dar acest diagnostic necesită testări mai ample. În timpul testului se pot observa elemente ce justifică rezultatele obținute, acestea fiind următoarele: viteza prea mare de reacție, ceea ce induce neatenție sporită, neatenție și superficialitate în problemele ivite, răspunsuri haotice, lipsă de argumentare, hiperactivitate, stereotipii, nu așteaptă o formulare concretă a problemei, răspunde înainte de-a înțelege cerințele.
CLASA a V –a	
26. D. I. A.	Subiectul totalizează 14 alegeri greșite, dintre care în cele mai multe cazuri: identifică în mod neadecvat, greșește în mod sistematic la sarcinile care se rezolvă prin operarea simultană cu două sau mai multe criterii. Are dificultăți în înțelegerea figurilor discontinue (separate) ca și întreguri legate spațial, în înțelegerea "întregului". Numărul mare de greșeli cumulate în cea de-a treia serie (B), denotă o slabă capacitate de descoperire a analogiei între două figuri (stabilirea relațiilor), de operare simultană cu mai multe criterii. Necesită completare cu alte teste și observații

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

27. L. G.	<p>Performanța subiectului (5 centile) corespunde nivelului de inteligență V, limita deficienței mintale.</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - greșelile subiectului examinat sunt cauzate de repetarea matricii și alegerii unei figuri inadecvate - aceste greșeli atrag atenția asupra greutăților întâmpinate de subiect, în completarea matricelor cu schimbări progresive, în sesizarea simetriei și asimetriei, în orientarea formelor, în gândirea abstractă
28. L. C.	<p>În timpul examinării se observă la subiect incapacitate de concentrare, activitate nestructurată, graba de rezolvare a sarcinilor. Înțelege sarcina, dar nu o interiorizează, se abate ușor de la ea prin asociații spontane. Cota totală obținută corespunde nivelului de deficiență mintală, performanța nu depășește centilul 5. Subiectul totalizează 22 de greșeli din care cele mai multe cazuri: identifică în mod greșit, repetă în mod sistematic figurile prezentate, fără să identifice apartenența comună a elementelor figurii. Greșelile efectuate relevă dificultățile de operare simultană cu două sau mai multe criterii, de stabilire a relațiilor dintre elemente, de percepere a elementelor ca un întreg.</p>
29. D. R.	<p>Performanța subiectului este de 10 centile și corespunde gradului de inteligență IV, sub nivelul mediu, precum și vârstei de 11 ani, iar subiectul are 12 ani</p> <p>Observații:</p> <ul style="list-style-type: none"> - greșelile cele mai frecvente sunt cauzate de repetarea matricelor, figura aleasă de subiect fiind identică cu o parte din matrice - aceste greșeli atrag atenția asupra problemelor existente în procesul de completare a matricelor continue și a celor cu schimbări progresive, în deosebirea formelor, în perceperea asemănărilor, identității și orientării formelor

Bibliografie

Cace Sorin, coordinator, Roma children in Romania, Save the Children, Bucharest, 1999;

Dahrendorf Ralf, The modern social conflict: an essay on the politics of liberty, New York, Weidenfeld & Nicolson, 1988;

Denzin, Norman K.; Lincoln, Yvonna S. (Eds.): "Strategies of Qualitative Inquiry", Sage, Thousand Oaks, 1998;

Edmunds Holly, The Focus Group, Research Handbook, NTC Business Books, 1999;

Elster Jon, Sour Grapes: Studies in the Subversion of Rationality, Cambridge University Press, 1983;

Gray John Ph.D, Children Are From Heaven: Positive Parenting Skills for Raising Cooperative, Confident, and Compassionate Children, Harper Collins, 2001;

Ilut, Petru: The Qualitative Approach of the Socio-human component ("Abordarea calitativă a socioumanului"), Polirom, Iași, 1997;

Jensen, Robert T.; Pearson, Meredith: "A Guide to Reporting on Rapid Assessments", International Labour

Office, Cambridge - Massachusetts, USA, 2001;

Kjell Reidar Jonassen – "Gypsies in Dolj. Birth Certificates, School Attendance and Child Allowance", Red Barnet, Craiova, June 1995;

Liegeois Jean-Pierre, Roma, Gypsies, Travellers, Council of Europe Press, 1994;

Mărginean, Ioan., "Designing the Sociological Research" ("Proiectarea cercetării sociologice"), Polirom, Iași, 2000;

Silverman, David (Ed.): "Qualitative Research. Theory, Method and Practice", Sage Publication, London, 1998;

Zamfir C, Zamfir E, Gypsies, between ignorance and concern, Alternative Publishing House, 1993;

*** A Decade of Transition - The Situation of Child and Family in Romania - UNICEF 2000;

*** Women and Men in Romania - UNPD and INNSE 2000;

*** Children and Work, Save the Children Romania and UNICEF, 1997;

PERSPECTIVE ȘI LIMITE ÎN EXERCITAREA CONTROLULUI SOCIAL PRIN MASS MEDIA

Bogdan Munteanu

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm o serie de aspecte concrete din activitatea jurnalistică ce pot avea maximă relevanță în demersul de sistematizare a unei politici coerente de combatere a criminalității. Potrivit celor expuse anterior, plecăm de la premisa că nici o politică socială, și cu atât mai mult una ce vizează reducerea infracționalității, nu mai poate face abstracție de dimensiunea “virtuală” a ființei umane, relevantă de trăirile sale în spațiul atât de greu definibil al realității mediatice.

◆ Informarea cu privire la criminalitate va rămâne probabil mereu o preocupare constantă a oricărei redacții de cotidian sau televiziune (în mediul radiofonic nu prea este cazul) pentru că devianța, mai ales aceea atât de gravă, încât să atragă răspunderea penală, îndeplinește toate criteriile unei știri de calitate: iese din comun, interesează cât mai mulți oameni și este de obicei un eveniment dinamic, care să se preteze unei dramatizări de natură să stârnească emoția publicului. Jurnaliștii vor continua să se exprime în termeni de condamnare categorică a infracțiunilor (căci presa rareori dovedește “milă”), ceea ce poate întreține sentimentul de ofensă la adresa comunității fără de care actul de justiție nu și-ar atinge pe deplin scopul. Dar pentru ca această funcție de informare a textului publicistic, care constă în esență în “nevoia indivizilor și grupurilor de a controla mediul înconjurător” (Coman, 1999, p. 73), să fie eficientă este vital ca informația și abordarea ei să fie de calitate. Or, ceea ce lipsește adesea relatărilor despre infracțiuni în presa din România este tocmai seriozitatea. În absența acesteia, narațiunea frizează divertismentul, abundă adesea în ridicol și e plină de formulări ce ar stârni râsul, nu numai persoanelor cu pregătire juridică, dar și cititorului simplu. Pericolul acestei situații este crearea unei senzații fie de detașare a publicului de fenomenul infracțional, fie de panică nejustificată,

ambele la fel de nocive credem noi. În vederea obținerii unor reflectări mediatice cât mai aproape de adevăr a criminalității am sugera:

- îmbunătățirea calității comunicatelor-sursă emise de autoritățile statului (secții de poliție, parchete, judecătoria ș.a.), ce ar trebui să renunțe la stilul administrativ greoi și să se apropie de specificul limbajului jurnalistic;

- organizarea de scurte sesiuni de instruire a gazetarilor ce se ocupă de acest domeniu pentru familiarizarea acestora cu niște minime cunoștințe de procedură penală, de organizare a organelor judiciare și explicarea a ce anume și de ce nu se poate publica;

- creșterea transparenței, pentru că atunci când nu se comunică ceva, jurnaliștii vor suplini lipsurile informative cu supoziții din cele mai diverse, câtă vreme a nu umple spațiul alocat este un nonsens din perspectiva profesiei lor;

- difuzarea către presă nu numai a datelor brute despre infracționalitate, ci și a unor analize în limbaj obișnuit privind dinamica fenomenului.

◆ Funcția de legătură a mass-mediei, prin care aceasta devine “făuritoare de rețele sociale, mai ample și mai active, adeseori, decât cele uzuale” (*idem*, p. 81) nu poate fi ignorată în politica de prevenire a criminalității. Cu toate rezervele exprimate anterior legate de exacerbarea asaltului informațional asupra individului care duce la slăbirea legăturilor sociale, nu putem să nu observăm că presa și-a creat o serie de mijloace pentru a-și apropia publicul, a-l ține unit și consecvent.

Chiar dacă motivația reală ține mai degrabă de rațiuni comerciale (nevoia de a ști *cui*, *ce* și *cât* se poate vinde din produsele mediatice), este o realitate faptul că mass media a impus oamenilor cumpărarea aceluiași ziar și urmărirea aceleiași emisiuni fără scopul satisfacerii unei nevoi cognitive, ci a unei nevoi psihologice, a obișnuinței de a te simți parte la același spectacol al știrilor, de a

face parte din aceeași comunitate informațională. Sloganurile televiziunilor îndeosebi mizează tocmai pe crearea unui atare sentiment de apropiere, de apartenență la o mare familie⁽¹⁾.

Această comunitate esențialmente virtuală (consumatorii nu se cunosc între ei) poate duce însă la emoții puternice, la sentimente de solidaritate cu cei din jur și la nevoia unei implicări sociale, cum este cazul unor campanii spontane în favoarea victimelor unor cataclisme naturale sau a unor accidente, ori mobilizările de resurse umane în vederea descoperirii unor infractori. Unele emisiuni au reușit însă să păstreze această legătură, a cărei intensitate este foarte fluctuantă, de la o ediție la alta.

La emisiuni precum *Urmărire generală* (Pro TV), *Brigada specială* (B1 TV), *Reflecții rutiere* (România 1), *Să nu ucizi* (Național TV) ori *Poliția în acțiune* (Prima TV), oamenii nu se uită pentru a afla ceva nou, căci faptele rămân mereu și mereu aceleași, ci ca să-și conștientizeze apartenența la comunitatea “normală” (nedeviantă), să încerce sentimentul autoliniștitor că respectivele lucruri rele s-au întâmplat altora, ori să-și întărească impresia că, fiind la curent cu ceea ce li se poate întâmpla, vor ști a se păzi mai bine.

În mod cert, specificul muncii informative a organelor de cercetare penală nu este tot timpul compatibil cu spectacolul mediatic, dar uneori mobilizarea publicului poate duce la rezultate foarte bune. La îndemâna autorităților stau câteva posibile avantaje ale legăturii puternice dintre vedeta de televiziune (mai rar echipa întregă) ori ziarul favorit și omul obișnuit:

- informația despre comiterea unei infracțiuni ajunge adesea mai repede în instituția de presă decât în birourile poliției, fie din pricina reticenței față de autorități, fie pentru că a apărea la televizor sau în ziar este mai stimulat decât a da o declarație într-un birou oarecare;

- puterea de convingere a vedetei în a face oamenii să mărturisească

tot ce știu despre o faptă antisocială poate fi mai mare în unele situații;

- spațiul de emisie și pagina de ziar ce conțin imaginea și descrierea unor persoane urmărite au mai mare impact decât panourile amplasate în gări, stații de metrou ori în fața unor instituții publice;

- autorii faptelor penale nu mai sunt simple statistici ori probleme, ci este important să fie arătați ca *oameni*, deși, din nefericire, în realitate, de multe ori sunt “demonizați”, nerespectându-li-se prezumția de nevinovăție;

- autoritățile pot folosi declarațiile jurnalistului pentru a induce în eroare infractorii urmăriți și a întinde anumite curse pentru prinderea lor;

- expunerea la emisiuni sau rubrici “justițiere” poate spori vigilența oamenilor față de faptele antisociale și încuraja implicarea lor în actul de justiție.

◆ Jurnalismul de investigație, activitatea-simbol pentru felul în care este receptată această profesie în conștiința publică, are multe în comun cu tot ceea ce înseamnă investigație în sfera de activitate a altor instituții publice. Culegerea de informații e similară muncii informative a poliției sau a serviciilor secrete (și aproape că nu există un atare serviciu ce nu recrutează între cadrele sale și ziariști); tehnicile propriu-zise de obținere a datelor se aseamănă cu cele folosite de sociologi, psihologi și antropologi; partea cea mai grea a muncii (ferită de ochii publicului) constă în cercetarea perseverentă a mii și mii de surse scrise ori de altă natură în care este nevoie de metodologia și răbdarea istoricului; în fine, materialul final (scris, înregistrat, filmat) ia o formă asemănătoare rechizitoriului procurorului, doar că se încadrează în scheme narrative specifice jurnalismului, nu sistemului și limbajului judiciar.

Există însă și suficiente diferențe între investigația jurnalistică și cea a altor instituții, dintre care amintim faptul că cercetarea are un mare grad de originalitate (nu există proceduri standard), fenomenele vizate sunt aparent imposibil de probat sau este vorba de fenomene “invizibile” social, iar cineva (chiar și autoritățile) încearcă aproape

⁽¹⁾ *Țineți aproape!* – Antena 1, *Împreună pe Calea Victoriei* – B1 TV, *Prima televiziune din viața ta* – România 1 ș.a.

întotdeauna să țină informațiile secrete (Randall, 1999, p. 105-106). Aceste diferențe pot avea o dublă valență:

a) una *pozitivă* – investigația jurnalistică este fie mai operativă, fie mai perseverentă (acolo unde autoritățile clasează cazuri, anumiți editori sunt dispuși să susțină eforturile ziariștilor pe termen lung); oamenii tind să mărturisească mai ușor sub protecția anonimatului; sursele presei sunt mai fidele decât cele ale oamenilor legii etc.;

b) una *negativă* – în lipsa unor reguli procedurale cărora să li se supună, jurnaliștii pot abuza de puterea lor sau, în cazul unor dovezi ireproșabile, nu au mijloacele legale prin care să facă efectiv dreptate.

În lipsa acestor diferențe, care dau până la urmă farmecul investigației jurnalistice, demersul ziaristului s-ar identifica cu activitatea altor instituții și ar fi redundant. Dacă, pe de altă parte, admitem ideea că ancheta jurnalistică și cea judiciară se află într-un raport de complementaritate, putem vorbi de câteva efecte pozitive ale acestei activități-simbol a gazetăriei asupra prevenirii criminalității:

- dezvăluind fapte grave pentru care nimeni nu a făcut plângere sau care se știau fără a putea fi dovedite, jurnaliștii reduc într-o anumită măsură rata neagră a criminalității, deopotrivă aceea a gulerelor albe (cei care se știau protejați de rigorile legii datorită unui statut social respectabil), dar și în medii marginale (copii și femei supuși abuzurilor, dar care nici nu știau de existența unor mijloace legale de apărare);

- cercetarea atentă și mediatizarea unor fenomene ajută statul la crearea unor politici de prevenire (dezvăluirile presei, coroborate cu efortul unor organizații nonguvernamentale, au dus, în opinia noastră, la încriminarea vătămării corporale fără plângere prealabilă săvârșită între membrii de familie sau încriminarea violului între soți);

- rețeaua de surse și baza de date a jurnaliștilor pot trece cu ușurință în cercul informatorilor poliției, dacă autoritățile înțeleg că ziariștii nu pot da nimic pe gratis, ci vor în schimb

garantarea confidențialității, anumite informații exclusive, mai multă transparență și invitarea – atunci când este posibil – la desfășurarea unor acte de urmărire penală;

- deși nimeni nu poate fi condamnat pe baza unui material publicistic, materialul probator strâns de jurnaliști în luni de cercetare poate fi de un real folos organelor judiciare care se pot afla lipsite de indicii în unele cauze;

- investigația jurnalistică creează premisele cercetării unor fapte penale ale reprezentanților puterii politice, căci în lipsa presiunii constante a mass media, organele administrative și judecătorești, oricât de “independente” la nivel teoretic, se supun *de facto* conducerii politice, și încă oriunde în lume.

◆ Campaniile de presă, adică folosirea jurnaliștilor și a canalelor media exclusiv ca instrument de propagare a unor modele de conduită dezirabile pot fi de folos până la un punct și în ceea ce privește prevenirea criminalității. O parte însemnată din funcția de informare a presei vizează “nu numai ceea ce s-a petrecut deja (orientare retrospectivă), ci și ceea ce s-ar putea întâmpla (viziune prospectivă)” (Coman, 1999, p. 75). Oamenii vor să știe mereu cam ce urmează să li se întâmple, în ce situații vor putea fi puși (de starea meteo, de climatul economic, de noile acte normative etc.) și ce conduită li să va pretinde pentru depășirea acceptabilă de către ceilalți a respectivelor situații. Pe de altă parte, orice stat modern se află, după părerea specialiștilor în comunicare, pus în fața alegerii a două strategii: fie de a determina modificarea comportamentelor persuasiv, prin mass media, fie de a modifica conduita cetățenilor prin introducerea de noi reglementări sub forma unor legi și instituții (Kapferer, 2002, p. 289). Cum cea de-a doua variantă este mai costisitoare, presupune schimbări ce pot fi recepționate de indivizi ca îngrădiri ale drepturilor lor și cere mai mult timp pentru aplicare, cea dintâi este utilizată cel mai des.

Politica de prevenire a criminalității se poate servi de suportul mass media (prin materiale publicitare, dar și articole de opinie benevole ale celor ce

se realizează la respectiva campanie) în felul următor:

- familiarizarea publicului cu situațiile în care pot deveni victime ale crimei și cu posibilitățile prin care pot evita ei înșiși aflarea în asemenea situații;

- popularizarea mijloacelor de apărare împotriva criminalității și a procedurilor ce trebuie urmate în cazul suferirii unei vătămări printr-o infracțiune;

- mediatizarea unor posibilități de încălcare a legii care nu sunt de obicei în atenția constantă a presei (infracțiuni legate de regimul proprietății intelectuale, infracțiuni fiscale, infracțiuni contra mediului sau care derivă din nerespectarea unor norme tehnice și metodologice ale unor activități etc.);

- împărtășirea unor modele de implicare în actul de prevenție a crimei și înfăptuire a justiției din alte țări (patrulele comune polițist-cetățean din Anglia; diferite forme de probațiune din sistemul anglo-american; sau posibilități prin care, de la o simplă atitudine deschisă până la un ajutor concret, putem ajuta foștii condamnați să se reintegreze în comunitate ș.a.).

◆ **Divertismentul**, care ocupă o mare parte din spațiul publicistic, mai ales în cazul audiovizualului, a fost pus adesea în legătură cu creșterea ratei criminalității. Televiziunile au fost adesea ținta predilectă a unor atacuri la adresa manierei lor de a altera modul de percepție a lumii în cazul unor consumatori fideli: “Prin inducerea gândirii emoționale, analogice, fragmentate, imediate, se instaurează, de fapt, o nouă paradigmă culturală, cu un alt mod de a percepe lucrurile și de a gândi, propriu culturii televizuale” (Haineș, 2000, p. 96). Unii autori precum Albert Bandura merg până într-acolo încât afirmă că televiziunea duce în cazul adolescenților la “învățarea stilului de conduită agresiv; reducerea inhibițiilor referitoare la agresiune; insensibilizarea și obișnuința cu violența” (*apud* Sandu *et alii*, 2001, p. 226). Alți autori consideră că, dimpotrivă, trăirile puternice prin intermediul unor personaje au ca urmare faptul că “indivizii se eliberează de pulsuni, frustrări și nemulțumiri, proiectându-și suferințele sau visurile în lumile imaginare oferite de

mesajele mass media” (Coman, 1999, p. 84).

În ceea ce ne privește, tindem să fim de acord cu prima opinie, dacă ne referim exclusiv la minori. Nici o politică de prevenire nu poate să omită legătura intensă dintre copil și televizor (vrem sau nu, televiziunea ne socializează copiii), de aceea toate restricțiile Consiliului Național al Audiovizualului ne par binevenite. Și cea de-a doua perspectivă are gradul său de adevăr, căci adulții sunt presupuși (cu excepția unor cazuri patologice) a fi capabili a discerne lumea reală de cea imaginară.

Un divertisment de *calitate* (a se înțelege prin aceasta: în acord cu așteptările societății) nu se poate obține numai prin restricționarea accesului la anumite producții (lucru total neindicat când e vorba de adulți, care oricum vor avea banii și posibilitatea practică să-și procure orice asemenea “fruct oprit”), ci printr-o serie de măsuri de stimulare din partea autorităților:

- finanțarea producției unor filme de ficțiune (eventual în urma unor concursuri de scenarii), care să nu facă propagandă, ci să expună pericolele drogurilor, prostituției, migrației clandestine etc. printr-o *poveste*;

- facilitarea cumpărării unor producții ca cele de mai sus;

- atragerea vedetelor popularizate de mass media, ce apar adesea în ipostaza de modele negative (fie ca personaje în creații artistice, fie în paginile ori emisiunile mondene) în campaniile de prevenire a criminalității.

Grație aplicării unor idei ca cele schițate mai sus se poate spera că televiziunea și cinematograful vor rămâne mijloace foarte eficiente de control social prin perpetuarea valorilor sociale general acceptate, iar pe ansamblu ele vor ajuta la crearea unui sentiment de atașament față de lege. Chiar dacă personajele postmoderne nu mai pot fi împărțite după modelul clasic în bune și rele, chiar dacă răul este uneori gratificat și nu sancționat, în linii mari, asemenea miturilor ce au însoțit umanitatea de la începuturi, binele învinge răul și în miturile mass media, iar coeziunea socială este restabilită în final.

În cele ce urmează, sintetizând principalele idei ale lucrării de față, ne propunem să dezvoltăm trei concluzii esențiale, insistând asupra limitelor controlului social exercitat prin mass media. Presa are deopotrivă virtuți, ce pot duce la rezultate pozitive în urma implicării mai active a jurnaliștilor în activitatea de prevenire a criminalității, dar și neajunsuri. O prestație eficientă a altor instituții cu rol în prevenire poate compensa lipsurile mass media.

1) *Mass media prezintă lumea așa cum este* și, cu toate că este o lume “reconstruită”, cu suficiente denaturări, materialul informativ brut pe baza căruia ziariștii construiesc sensuri provine din realitatea cotidiană. Așteptările și valorile oamenilor, gradul lor de cultură și moralitate, profilul diverselor comunități ce alcătuiesc o națiune de 21,7 milioane de oameni, alături de toate contradicțiile sociale se reflectă în presă.

Câtă vreme între funcțiile criminologiei se numără și aceea *descriptivă*, menită să ducă la colectarea și sintetizarea datelor referitoare la criminalitate și infractori, mass media poate constitui o bogată sursă de informații pentru cercetătorii fenomenului infracțional, mai ales pentru a descrie unul dintre conceptele cu care operează această funcție, acela de *mediu*, mai ales așa-numitul *mediu social global*⁽²⁾. Din felul în care sunt reflectate de jurnaliști și din reacțiile publicului față de comportamentele deviate cercetătorii pot desprinde, dacă nu un răspuns absolut și bine fundamentat științific, cel puțin o seamă de ipoteze de lucru înainte de a purcede la soluționarea unor întrebări vechi de când există această disciplină științifică: *cine este instanța care stabilește ce e bine și ce e rău în societate, de ce pedepsim, cum pedepsim* sau, de și mai mare importanță, *cum îi recuperăm pe*

⁽²⁾ Definit de către specialiști ca o totalitate de factori istorici, economici, politici, juridici, culturali, instituționali etc. care determină influențe comune asupra tuturor membrilor societății (Sandu *et alii*, 2001, p. 57). Paginile unui ziar sau un program radio/TV constituie un adevărat “puzzle” care cuprinde câte ceva din toate acestea.

cei pedepsiți. A supralicita autenticitatea și relevanța la nivelul întregii societăți a mesajelor mediatice ar fi o eroare, dar a face abstracție de ele în totalitate ni se pare a fi o greșală la fel de gravă pentru orice intelectual preocupat de științele sociale (sociolog, antropolog, politolog, criminolog ș.a.).

Una din marile limite ale controlului social exercitat prin mass media constă tocmai în faptul că jurnaliștii sunt prizonierii propriilor mituri, lucru ce se întâmplă cu membrii oricărui corp profesional. Gazetarii redau lumea așa cum este, dar nu reușesc să o explice în întregime. Marea provocare pentru cercetători este de a pune la punct o metodologie de valorificare a multitudinii de date (brute, nestructurate) despre fenomenele sociale aduse la lumină de publiciști. Mass media nu este unica oglindă fidelă a societății, dimpotrivă, pentru a înțelege mai bine lumea în care trăim și a exercita un control eficient asupra realității este nevoie și de oglinda artiștilor, sociologilor, economiștilor etc., dar înțelegerea impactului mass media asupra noastră este o condiție *sine qua non* a înțelegerii tuturor mecanismelor sociale contemporane.

De la gazetari nu se poate pretinde să fie cu mult mai “luminați” decât alte “voci” (de factură politică, culturală, religioasă) din spațiul public, oricât și-ar aroga ei înșiși un atare statut. În exact aceeași măsură în care există disfuncționalități de comunicare între păturile sociale, ignoranță, corupție și ipocrizie în ansamblul societății, aceleași defecte se pot găsi în presă.

În plus, ceea ce le limitează jurnaliștilor și mai mult autoritatea morală în exercitarea controlului social este însuși statutul “prea” liberal al profesiei, în interiorul căreia selecția nu se face întotdeauna pe baza unor criterii profesionale și etice stricte, cum se presupune că ar fi cazul de pildă în poliție și justiție, nici nu există organisme eficiente de autocontrol ale profesiei⁽³⁾. În

⁽³⁾ Nici una din organizațiile din presă (Uniunea Ziariștilor Profesioniști, Asociația Ziariștilor Români, Asociația Presei Sportive etc., alături de câteva sindicate), nici

lipsa unor reguli clare și cât de cât selective de acces în interiorul profesiei ori a posibilității de a generaliza și apoi sancționa încălcarea unui set de norme deontologice, breasla jurnaliștilor din România va rămâne una vulnerabilă. Presiunile autorităților, precum și cele ale infractorilor, mergând și din partea unora și a celorlalți până la abuz în unele cazuri, vor rămâne puternice până ce corpul profesional va reuși să se unească și să aibă un discurs unitar măcar în privința propriilor interese. Din păcate, atât cât se poate prevedea pe baza a ceea ce a dovedit istoria presei românești de dinainte de 1944 și experiența presei din țări dezvoltate, conștientizarea propriei puteri de către mass media se face printr-un proces care poate dura câteva decenii.

2) Mass media nu ne învață cum să gândim, ci cel mult la ce să ne gândim, în ciuda structurilor mediatice ce ni s-au impregnat în tiparele gândire. Cu alte cuvinte, presa ne impune o agendă de subiecte “importante” pe care ni le însușim ca atare, uneori fără să vrem (doar pentru că suntem “bombardați” cu ele), dar nu ne poate impune cât timp de gândire să acordăm acelor subiecte, nici cum să ne raportăm la ele. Influențele la care suntem supuși nu anulează autonomia de gândire a celor mai mulți indivizi.

Chiar dacă influența mesajelor mediatice asupra felului nostru de a vedea lumea este foarte mare, cele mai multe cercetări asupra efectelor mesajelor mediatice ajung la concluzia că puterea mass media este scăzută “când avem de-a face cu subiecte importante. A transmite o informație unei părți importante a audienței este un lucru, iar a o convinge este altceva. Cu cât subiectul este mai important, cu atât părerea pe care ne-o formăm depinde în mai mare măsură de opinia grupului sau persoanelor de referință: prietenii, un specialist, familia,

organizația patronală de profil (Clubul Român de Presă) nu se bucură nici de prestigiul, nici de atragerea tuturor membrilor profesiei, nici de instrumentele sancționatorii aflate la îndemâna unor instituții similare precum Consiliul Superior al Magistraturii, Uniunea Avocaților din România, Ordinul Arhitecților, Colegiul Medicilor, care reglementează efectiv și amănunțit conduita membrilor lor.

sindicatul, filiala locală a partidului din care facem parte” (Kapferer, 2002, p. 289).

Astfel, în privința unor alegeri obișnuite (legate de cumpărături, timpul liber, călătorii, mici investiții ș.a.) ne bazăm în foarte mare măsură pe ceea ce aflăm din mass media. Dar în privința tuturor opiniilor ce ni le formăm în legătură cu subiecte ce implică conotații morale, convingeri intime sau decizii pe termen lung suntem supuși unui control social din partea grupurilor apropiate: “fiecare din noi câștigăm ceva din noi înșine prin relațiile cu ceilalți” (Meyrowitz, 1985, p. 31). În acest sens, desigur că orice atitudine legată de încălcarea sau respectarea legii, de aprobarea sau respingerea unui comportament deviant este un subiect “important”, despre care mass media singură nu ne poate induce o părere, cel puțin în tipul de societate în care trăim, unde contactele cu cei din jur nu mai sunt îngrădite sau supravegheate.

3. Componenta afectivă a mesajelor mediatice este cel puțin la fel de importantă, dacă nu dominantă față de cea cognitivă. O prejudecată larg răspândită în legătură cu presa este aceea că menirea acestei instituții este doar de a informa, pe când aceea de a sensibiliza este la fel de importantă. Mass media creează un spațiu imaginar ce înlocuiește funcțional vatra satului, șezătoarea, clubul, cârciuma de cartier, scara de bloc ș.a., locuri în care oamenii se adună, sub pretextul de a afla ceva nou, de a se informa, de a schimba idei etc., pentru ca de fapt să dorească a *simți* ceva împreună.

Dacă despre virtuțile acestei funcții ale mass mediei, care răspunde unei nevoi firești de *emoție*, am vorbit în capitolele anterioare, ținem să atragem atenția aici că acest lucru poate avea efecte nocive asupra unei politici de prevenire a criminalității. Prea multe “sentimente” în detrimentul informațiilor duc, în opinia unor specialiști din S.U.A., la inducerea în eroare a publicului în privința amplorii și naturii fenomenului infracțional, o dovadă în această direcție fiind “faptul că apelurile la care poliția răspunde în mod obișnuit implică rareori infracțiunile de senzație prezentate de mass media” (Bohm, Haley, 2002, p. 16). O presiune constantă a

autorităților pentru a obține rectificări, reformulări, relatări obiective și o acționare în instanțele civile a încălcărilor intimității și demnității victimelor, ba chiar și a infractorilor, sunt posibile soluții de temperare a avântului senzaționalist din peisajul mediatic.

În încheiere am aminti un aparent neajuns al controlului social exercitat prin mass media, dar a cărui gestionare corectă poate să favorizeze și nicidecum să împiedice aplicarea unei politici eficiente de prevenire a criminalității. Faptul că legitimarea mass media în fața publicului provine tocmai din năzuința acestor instituții spre libertate și independență, nu înseamnă că această aspirație este incompatibilă cu colaborarea cu alte instituții ale statului, mai ales că menținerea *statu quo*-ului social (în fapt a unei piețe media stabile) este în interesul întreprinderilor de presă. Numai prin menținerea ordinii economico-sociale și perpetuarea aceluiași valori morale presa își poate obține credibilitate și implicit profit. Schimbările sociale bruște și stările anomice nu sunt în favoarea mass media, căci ele supraviețuiesc prin a *comunica*, iar aceasta implică nevoia de a ține mereu cât mai încheiate comunitățile cărora le este adresat actul de comunicare.

Ceea ce rămâne esențial ca autoritățile statului să înțeleagă este faptul că, în ciuda acestor interese comune, mass media va continua să respingă ideea de supunere față de autoritate și, cu toată dependența informațională de mediul politic, nu vor înceta să critice oamenii de stat. Prin urmare, atragerea mass media alături de celelalte instituții ale statului în aplicarea unei politici de prevenire a faptelor antisociale ar trebui să se bazeze pe un parteneriat negociat permanent: informație contra informație, încredere contra încredere, spațiu publicistic contra exclusivitate, cooperare contra confidențialitate etc. Numai colaborarea deschisă cu jurnaliștii și încurajarea corpului profesional să se responsabilizeze din interior va da roade.

Relatările despre toate formele de devianță socială vor continua să însemne foarte mult din strădaniile gazetarilor și din interesul publicului, atât timp cât vor exista mass media așa cum le știm azi.

Important este ca aceste relatări să aducă mai mult *bine* decât *rău* în perspectiva oamenilor asupra crimei, adică să-i ajute să înțeleagă cât mai corect fenomenul și să-și asume treptat tot mai multe responsabilități în gestionarea lui.

Bibliografie

- ABRAHAM, Pavel, DERȘIDAN, Emil - *Codul penal comentat și adnotat*, Ed. Național, București, 2002;
- ADLER, Freda, MUELLER, Gerhard O.W., LAUFER, William S. - *Criminology*, 2nd edition, McGraw-Hill, Inc., New York, 1995;
- BOHM, Robert M., HALEY, Keith N. - *Justiția penală*, Ed. Expert, București, 2002;
- COMAN, Mihai - *Introducere în sistemul mass media*, Ed. Polirom, Iași, 1999;
- COMAN, Mihai - *Manual de jurnalism*, vol. I, Ed. Polirom, Iași, 1997;
- DOBRESCU, Paul, BÂRGĂOANU, Alina - *Mass media: puterea fără contraputere*, Ed. BIC ALL, București, 2002;
- HAINES, Rosemarie - *Comunicarea televizuală*, Ed. Eficient, București, 2000;
- HARTLEY, John - *Discursul știrilor*, Ed. Polirom, Iași, 1999;
- KAPFERER, Jean-Noël - *Căile persuasiunii: modul de influențare a comportamentelor prin mass media și publicitate*, Ed. comunicare.ro, București, 2002;
- LULL, James - *Mass media, comunicare, cultură. O abordare globală*, Imprimeria de Vest, Oradea, 1999;
- MEYROWITZ, Joshua - *No Sense of Place: the Impact of Electronic Media on Social Behavior*, Oxford University Press, Oxford-New York, 1985;
- POPA, Dumitru Titus - *Deontologia profesiei de ziarist*, Ed. Norma, București, 2000;
- SANDU, Ion Eugen, SANDU, Florin, IONIȚĂ, Gheorghe-Iulian - *Criminologie*, Ed. Sylvi, București, 2001;
- RANDALL, David - *Jurnalul universal*, Ed. Polirom, Iași, 1998.

CENTRUL DE REEDUCARE MINORI BUZIAȘ - UN MODEL DE PARTENERIAT ÎNTRE ADMINISTRAȚIA PENITENCIARĂ ȘI COMUNITATEA LOCALĂ

Psih. Pușcaș Mihaela

Direcția Generală a Penitenciarelor

Psih. Șerpe Florin

Centrul de reeducare minori Buziaș

Începând cu anul 2001, centrele de reeducare au intrat într-un amplu proces de transformare atât în ceea ce privește calitatea condițiilor de cazare, școlarizare și profesionalizare, cât și conținuturile programelor de recuperare morală și socială. Astfel, a fost modernizat Centrul de reeducare Găești, a fost reînființat Centrul de reeducare Târgu Ocna- în același spațiu cu Școala Militară de Administrație Penitenciară și a fost construit un nou centru - la Buziaș, lângă Timișoara.

În peisajul instituțiilor de profil, Centrul de reeducare minori Buziaș constituie o **premieră națională** pentru că, prin modul de organizare al acestuia se creează premisele de a transforma centrul dintr-o instituție custodială într-o **comunitate educațională**, care să pună accentul nu pe izolarea minorului, ci pe protecția și recuperarea acestuia într-un mediu securizat, cu valențe educative.

Înființarea centrului de la Buziaș permite recuperarea minorilor din zona de Vest a țării cât mai aproape de familie și de comunitatea căreia îi aparțin și în care vor continua să trăiască. Acest lucru este posibil prin **implicarea familiei** în activitatea de restructurare a comportamentului minorilor și prin **continuarea eforturilor de reinserție socială după părăsirea centrului**.

Centrul de reeducare Buziaș este o instituție **semideschisă** a cărei organizare permite minorilor internați să desfășoare activități în mediu deschis, alături de tineri de aceeași vârstă, asigurându-li-se astfel o reintegrare treptată în comunitate.

Cu o structură arhitectonică unică în sistemul penitenciar românesc, centrul este format din 18 clădiri destinate cazării minorilor, activităților de școlarizare, calificare, săli de mese, bibliotecă, cluburi, săli și terenuri de sport, un pavilion pentru

cazarea părinților care vin în vizită, clădiri administrative și alte spații utilitare.

Capacitatea totală a centrului este de 120 locuri, iar compartimentarea celor patru pavilioane în care sunt cazați minorii în câte două sectoare, fiecare având cinci camere cu trei locuri, asigură un spațiu de viață de tip familial, în care individualitatea și intimitatea minorilor sunt respectate, concomitent cu o supraveghere eficientă.

Acordarea de responsabilități minorilor are o influență pozitivă asupra procesului de reintegrare a acestora și întrucât centrul dispune de dotări moderne în ceea ce privește utilitățile, minorii pot desfășura diverse activități gospodărești ca: pregătirea și servirea micului dejun, autoservirea în sala de mese, spălarea și călcarea hainelor și lenjeriei, menținerea curățeniei în camerele de cazare, sălile de clasă și ateliere, activități menite să ducă la formarea și dezvoltarea unor deprinderi și atitudini necesare în viața de zi cu zi.

Centrul de reeducare Buziaș prezintă numeroase elemente de noutate prin:

- schimbarea ponderii activităților desfășurate cu minorii din domeniul custodial în cel psihosocial și terapeutic;
- originalitatea demersului restructurant bazat pe **relația educațional-terapeutică** înțeleasă ca o modalitate esențială, un cadru de desfășurare a demersului recuperativ la capătul căruia minorul va fi apt de a se reintegra în viața socială;
- implicarea familiei în activitatea de recuperare a minorilor internați, implicit consilierea și educarea acesteia. În acest sens, există în interiorul centrului un spațiu de cazare pentru familiile minorilor în care copiii și părinții pot petrece constructiv timpul liber;
- continuarea eforturilor de reinserție socială și după părăsirea centrului de către minori, prin parteneriate

cu organizațiile guvernamentale și neguvernamentale specializate în asistența post penală.

Scopul internării îl reprezintă recuperarea morală și socială a adolescenților care au comis infracțiuni, prin restructurarea personalității acestora, formarea și dezvoltarea unor deprinderi și atitudini necesare reintegrării în comunitate.

Obiective generale

❖ Școlarizarea minorilor în concordanță cu sistemul de învățământ public pentru ca, după punerea în libertate, aceștia să își poată continua pregătirea școlară, fără dificultăți;

❖ Pregătirea profesională a minorilor în vederea dobândirii unor competențe care să le faciliteze accesul și reușita pe piața forței de muncă;

❖ Intervenția educativă în vederea responsabilizării și dobândirii unor atitudini prosociale;

❖ Intervenția terapeutică, în scopul reorganizării și echilibrării personalității;

❖ Includerea în activități valorizatoare, în care pot avea succes, prin aceasta modificându-se imaginea despre sine prin exploatarea potențialului de care dispun, optimizarea unor deprinderi, descoperirea și dezvoltarea unor aptitudini și talente;

❖ Revizuirea planului de intervenție personalizată în funcție de evoluția psihocomportamentală a minorului. Toate activitățile și programele vor fi înscrise într-un *continuum educațional*, care să cuprindă activitățile de școlarizare, calificare, educative și terapeutice;

❖ Funcționarea unor *echipe interdisciplinare* care să realizeze traseul educațional la capătul căruiia fiecare minor să fie capabil să trăiască respectând legile.

Intervenția recuperativă se referă la ansamblul structurat de programe și activități ce oferă minorilor diferite ocazii de învățare, prin intermediul cărora aceștia să dobândească acele competențe de viață care să le determine un comportament constructiv, autonom și responsabil în cadrul comunității. Aceasta se desfășoară pe două coordonate:

• **educativă**, care vizează școlarizarea, calificarea, acumularea de cunoștințe despre ei înșiși și ceilalți,

dezvoltarea de deprinderi sociale, experimentarea unor modalități neconflictuale de rezolvare a problemelor de viață;

• **terapeutică**, care vizează echilibrarea diferitelor componente ale personalității minorului.

Principiile intervenției recuperative

Fiecare minor are *propriul potențial* de dezvoltare. O intervenție educativă și terapeutică eficientă se construiește doar după *cunoașterea aspectelor psihocomportamentale*, a istoricului și a nevoilor fiecărui minor.

Fiecare minor va fi inclus în acele activități și programe care să răspundă nevoilor proprii de dezvoltare, beneficiind astfel de o *intervenție individualizată*.

În derularea programelor și activităților din centru *vor fi implicați și membrii familiilor minorilor*, reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale și guvernamentale, cât mai mulți membri ai comunității.

Pe măsură ce minorii învață comportamente prosociale, li se va da posibilitatea să le și practice în activitățile desfășurate în comunitate.

Activitatea de recuperare a minorilor este una individualizată, plecând de la evaluarea nevoilor de dezvoltare ale fiecărei persoane (ținând cont de vârsta, starea de sănătate, caracteristicile de personalitate și comportamentale, capacitățile individuale, nivelul educațional, cauzele și motivația care au determinat săvârșirea infracțiunii), consemnată într-un **dosar de dezvoltare personală**.

Programele de recuperare care se desfășoară în centru sunt:

1. *Programe educative* care includ programele de instrucție, de formare profesională, de restructurare atitudinală și comportamentală. Aceste programe au ca obiective: înțelegerea de către minori a gravității faptei comise; interiorizarea acelor valori, principii și deprinderi care să le permită să facă alegeri corecte și cinstite în viață; dobândirea sentimentului de valoare personală; învățarea unor modalități pașnice de exprimare și de rezolvare a conflictelor.

Activitatea de școlarizare a minorilor se desfășoară în conformitate cu Legea Învățământului și este asimilată celei de învățământ special integrat din sistemul național de învățământ.

Pentru o reală adaptare a procesului instructiv la caracteristicile minorilor din centru, acesta a fost reglementată prin *Protocolul 2410/C* din 22.10.2001 încheiat între Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și Ministerul Justiției și prin *planul cadru de învățământ pentru școlile și clasele aflate în subordinea Direcției Generale a Penitenciarelor*, aprobat de către Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, prin Ordinul nr. 3529 din 23.03.2001.

Activitatea de școlarizare se desfășoară pe următoarele niveluri: învățământ primar cls. I-IV, curs de zi, cursuri de alfabetizare și învățământ simultan, învățământ gimnazial, cls. V-VIII, școala de arte și meserii, cls. IX-X, învățământ liceal.

Cadrele didactice care desfășoară activitățile de școlarizare provin din învățământul public, iar planurile și programele pe care se fundamentează procesul instructiv-educativ sunt conforme cu exigențele sistemului național de învățământ.

Așa cum apreciam deja, una dintre coordonatele pe care se desfășoară intervenția educativă are în vedere recuperarea morală și socială a minorilor în mijlocul comunității pentru că doar aici se poate:

- oferi minorilor posibilitatea stabilirii unor relații normale și prosociale cu membrii comunității și de a beneficia de resursele existente în cadrul acesteia;

- realiza o bună relaționare cu persoane de aceeași vârstă, cerință de bază a reîntoarcerii în comunitate,

- stimula creșterea stimei de sine condiție esențială a adoptării unor conduite dezirabile social;

- construi o intervenție recuperativă autentică, imposibilă într-un mediu închis, controlat, dar realizabilă în comunitate, unde minorul se confruntă cu acțiunea factorilor de natură socială, economică și culturală.

Toți minorii internați în centru sunt programați a ieși în comunitate cel puțin o dată la două săptămâni, cu condiția de a-și da consimțământul să participe la activitățile propuse.

Principalele activități desfășurate în exteriorul centrului sunt:

- vizionarea unor piese de teatru, filme, concerte, expoziții de artă, meciuri de fotbal, participarea la tabere școlare etc.

- activități comune cu persoane de aceeași vârstă sau aflați în situații similare - cercuri organizate de Palatul Copiilor, manifestări artistice și sportive care au loc în liceele din localitate, competiții interșcoli, programe de consiliere de grup desfășurate de alte instituții decât centrul;

- activități specifice unor instituții specializate - Agenția Județeană a Forței de Muncă, Serviciul de Reintegrare Socială și Supraveghere, organizații nonguvernamentale (Serviciul Umanitar pentru Penitenciare, Fundația Keros, Prisson Fellowship România, Centrul Român pentru Educație și Dezvoltare Umană).

Pregătirea profesională a minorilor internați în Centrul de reeducare Buziaș care au depășit vârsta de 16 ani se poate realiza atât prin cursurile școlii de arte și meserii, cât și prin cursuri de inițiere și calificare, pe baza Protocolului încheiat între Direcția Generală a Penitenciarelor și Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă (nr. 775/21.04.1998 și 709/20.04.2000).

Meseriile pentru care minorii pot opta pentru a dobândi o pregătire profesională sunt în domeniile: *industrial* (vopsitor industrial, tâmplar universal, sudor electric, strungar universal, electrician, confecționar îmbrăcăminte), *construcții* (zidar, fierar-betonist, zugrav, roșar-tencuitor, faianțar, dulgher), *agricol* (legumicultor, apicultor, crescător animale, ciuperkar, agricultor), *servicii* (mecanic-auto, bucătar, ospătar, brutar, operator calculatoare, frizer, cizmar, împletitor răchită, croitor, sculptor, coafor, lăcuitor lemn, șlefuitor lemn, cizmar, brodor-tricotat, pirogravor, cofetar).

2. *Programe terapeutice*: terapii cognitiv-comportamentale, nondirective, ocupaționale, ludoterapia, artterapia. Aceste programe au ca obiective:

îmbunătățirea și reorganizarea sistemului de relații interpersonale, înțelegerea propriilor dizarmonii ale personalității, dezvoltarea abilității de a-și gestiona lumea interioară, de a-și organiza viața și de a se adapta la diverse situații.

Înainte de părăsirea centrului, fiecărui minor i se va întocmi un referat de evaluare care să fie un instrument util în perspectiva asistării postpenale a acestuia, cuprinzând informații cu privire la așteptările acestuia înainte de liberare/proiecte de viitor, identificarea factorilor de sprijin pentru reintegrarea în societate, situații de risc social și propuneri pentru serviciul de reintegrare socială și supraveghere de la domiciliul minorului.

Pe baza Protocolului de colaborare nr. 2134/19.02.2003 încheiat între Direcția Generală a Penitenciarelor și Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere din cadrul Ministerului Justiției, Centrul de Reeducare Buziaș colaborează permanent cu serviciile de reintegrare socială și supraveghere derulând în parteneriat activități care să faciliteze reinsertia socială a minorilor:

- planificarea executării măsurii educative a internării;
- întreprinderea unor acțiuni de mediere între minori și familiile lor, acolo unde aceste legături au fost rupte sau comunicarea este foarte slabă;
- pregătirea pentru liberare cu trei luni înainte ca minorii să părăsească centrul; se vor desfășura activități de asistență și consiliere în funcție de particularitățile socio-psiho-comportamentale identificate;
- educatorii și consilierii de reintegrare socială vor informa minorii cu privire la posibilitatea de a contacta serviciul de reintegrare socială și supraveghere și de a fi incluși, după punerea în libertate, în programe de consiliere vocațională, în vederea ocupării unui loc de muncă sau continuării studiilor.

A organiza diverse activități ale minorilor internați în centrele de reeducare în comunitate este unul dintre cele mai sigure metode de protejare a acestora: ajutându-i pe minori să-și schimbe atitudinea față de ceilalți, să se integreze social înseamnă, a contribui la reducerea

riscului de recidivă. Nu trebuie să pierdem nici un moment din vedere că, după ispășirea diverselor sancțiuni, acești minori se reîntorc în comunitate, iar internarea lor, dacă nu are ca efect resocializarea, nu este decât o pseudo-protecție. Metoda cea mai sigură, chiar dacă anevoioasă și de lungă durată, rămâne aplicarea unei adevărate strategii care să favorizeze și să sprijine minorii pentru a se reintegra în comunitate.

IMPORTANȚA EVALUĂRII ȘI MONITORIZĂRII PROGRAMELOR SOCIALE LA NIVEL COMUNITAR

Sorin Cace

În România puțini oameni folosesc frecvent metode de monitorizare și evaluare atunci când demarează programe sau în cazul programelor deja în derulare. De asemenea, puțini oameni sunt specializați și au experiență în monitorizare și evaluare.

Toate aceste persoane care, într-un fel sau altul desfășoară activități de acest gen au în comun implicarea în diverse programe de dezvoltare urbană sau rurală care privesc sănătatea, dezvoltarea comunitară, educația și mediul înconjurător.

Bineînțeles, nivelul de pregătire al celor implicați este diferit. Dar ei au în comun faptul că lucrează la aceleași programe și au nevoie ca împreună să-și monitorizeze și să-și evalueze munca.

Mulți dintre ei și în special cei care lucrează la nivel comunitar, au nevoie de mijloace de evaluare și monitorizare. Ei consideră că metodele de monitorizare și evaluare disponibile sunt prea complexe, prea costisitoare sau prea puțin apropiate de condițiile în care ei trăiesc și lucrează.

Cum s-au dezvoltat ideile de evaluare

De-a lungul timpului multe idei și metode legate de evaluare s-au dezvoltat în zona urbană. De exemplu, cu câteva sute de ani în urmă, odată cu demararea programelor pentru săraci, instituțiile de caritate au fost nevoite să justifice modalitățile de cheltuire a banilor în fața organismelor finanțatoare. Aceste prime evaluări descriau și detaliau serviciile oferite.

Rezultatele acestor programe au fost evaluate mai târziu.

Treptat au fost introduse mijloace de culegere a informațiilor. Astfel,

chestionarul furnizează multe informații legate de planificarea activităților și de modul de organizare și conducerea a acestora.

În perioada de după cel de-al doilea război mondial au fost aduse în discuție aspecte legate de observarea și evaluarea atitudinilor și comportamentului uman. Apoi au fost dezvoltate o serie de instrumente de colectare a informațiilor și în special interviurile individuale și de grup.

De asemenea, au fost introduse instrumentele capabile să colecteze cantități mari de informații și să se înregistreze activitățile. Au fost folosite calculatoare, casetofoane și camere de luat vederi.

Astăzi, în lume, există întâlniri care se ocupă de evaluare precum și o bogată literatură de specialitate. Multe rezultate ale evaluărilor sunt adoptate în diferite contexte și în diferite țări.

În ultimii ani metodele de evaluare sunt mai potrivite, mai ușor de înțeles și de utilizat. Prin ele se încearcă o mai mare eficiență a muncii depuse în sectorul nonprofit. Astăzi se vorbește tot mai mult despre evaluarea participativă.

Ce înseamnă evaluarea participativă

Se pun diferite întrebări cum ar fi: Care sunt obiectivele și diferiții pași în întreg procesul?

Iată pe scurt pașii necesari în evaluarea participativă:

1. Să se cadă de acord asupra evaluării participative
2. Trebuie să se decidă cu exactitate ce obiective vor fi evaluate
3. Când au căzut de acord asupra obiectivelor ce trebuie evaluate trebuie ales un mic grup de coordonare care să planifice și să organizeze cu atenție toate detaliile evaluării
4. Trebuie decis care sunt cele mai bune metode ce vor fi folosite pentru atingerea obiectivelor evaluării
5. În alegerea metodei trebuie să ținem cont, indiferent de mijloacele de culegere a datelor, de resursele umane și de timp disponibile
6. Când decizia este luată se scrie planul evaluării. Acest plan arată de ce, cum, când și unde evaluarea are loc și pe cine va implica
7. Apoi trebuie concepute și testate metodele de evaluare. Se realizează instrumentele de lucru și se pregătesc participanții în programul de evaluare
8. După realizarea și testarea instrumentelor acestea sunt mult utilizate în culegerea informațiilor care să răspundă cerințelor evaluării
9. Se analizează informațiile și datele culese în principal de către coordonatorii programului
10. Rezultatele analizei sunt prezentate în funcție de beneficiar
11. Participanții în program trebuie să decidă cum vor fi utilizate rezultatele evaluării și care este rolul lor în atingerea obiectivelor și pentru creșterea eficienței programelor.

De ce evaluăm?

Evaluarea înseamnă judecarea unor valori sau valoarea unor lucruri sau

fapte. Pentru noi înseamnă ajutarea acelor care sunt implicați în diferite programe de dezvoltare și care apreciază (judecă) valoarea a ceea ce fac. O parte dintre ei își monitorizează deja propria activitate și pot să facă o evaluare într-un mod științific.

Evaluarea și scopul ei pot fi prezentate în mai multe feluri:

- a) ceea ce s-a realizat
- b) măsurarea progresului în raport cu obiectivele programului
- c) perfecționarea monitorizării (culegerii de informații)
- d) identificarea punctelor forte și a slăbiciunilor
- e) a vedea eficiența programului (utilitatea lui)
- f) analiza cost/beneficiu
- g) planificarea și organizarea unui program de activitate îmbunătățit
- h) îmbunătățirea experienței (prevenirea greșelilor sau folosirea unor metode bune deja testate)
- i) creșterea eficienței
- j) introducerea unei mai bune planificări în concordanță cu nevoile oamenilor

De ce mai evaluăm?

- pentru a îmbunătăți metodele de monitorizare
- pentru a afla punctele forte și punctele slabe
- pentru a-ți critica propria muncă
- pentru a compara programul cu altele asemănătoare
- pentru a fi capabil să-ți îmbunătățești experiența
- pentru a vedea eficacitatea eforturilor
- pentru a vedea dacă munca ta este prea costisitoare în raport cu rezultatele
- pentru a aduna mai multe informații
- pentru a face munca noastră mai eficientă
- pentru a ne ajuta pe noi înșine în a face planuri mai bune în viitor
- pentru a ne ajuta să vedem direcția în care mergem (dacă suntem nevoiți să schimbăm direcția)
- pentru a vedea ce am realizat
- pentru a cuantifica progresul

În evaluare ne concentrăm pe:

- programul de activitate;
- resursele umane;
- informații;
- fapte și imagini.

Alte motive pentru care evaluăm:

- pentru că ne cer agențiile finanțatoare
- pentru că o cer ministerele
- pentru că sponsorii doresc să vadă dacă merită să continue să suporte programul nostru
- pentru că cercetătorii vor să încerce noi tehnici de evaluare
- pentru că noile materiale sunt necesare pentru publicitate

Participanți în evaluare

Putem distinge patru tipuri de participanți care pot să efectueze evaluarea programelor de servicii sociale.

În primul rând, *instituțiile finanțatoare* care sunt legitimate sau autorizate să verifice atingerea obiectivelor stabilite prin contract. Acestea pot fi reprezentate de: directori de comisii, departamente, consilii, oficii de management și buget. În multe situații, sponsorii dețin locul central în eforturile de evaluare.

Următorul este reprezentat de administratorii sau executivul programelor, coordonatorii de program. Evaluarea se poate efectua la diferite nivele ale programului.

Al treilea grup care poate influența activitatea de evaluare este personalul care execută programul și care reprezintă o sursă de date pentru evaluator.

În final, agențiile de evaluare, care pot fi persoane sau grupuri de persoane care se reunesc într-un grup de evaluare.

Cine poate să evalueze?

Un număr mare de persoane implicate în sănătate, agricultură, dezvoltare comunitară, educație, asistență socială pot să folosească în mod regulat metoda de monitorizare în fiecare tip de programe. Aceste metode implică participării de la nivel comunitar într-un fel sau altul. Chiar dacă ei furnizează informațiile necesare monitorizării și evaluării ei joacă un mic rol sau chiar nu au rol în faza de analiză. În realitate ei adesea nu știu cu exactitate de ce

informațiile sunt colectate și unde ajung ele. Ei nu se așteaptă să vadă rezultatele analizei. Când văd raportul de evaluare ei au dificultăți în a înțelege cuvintele de specialitate în evaluare și căile statistice prin care informațiile culese sunt prezentate.

Modalitățile prin care executanții programului și lucrătorii la nivel comunitar monitorizează și evaluează propria lor muncă includ: ținerea registrelor, participarea la întâlniri regulate, discuții de grup, ateliere de lucru pentru evaluarea progresului în activitate și scrierea unor rapoarte regulate (săptămânale, lucrări, trimestriale, anuale). Câteva persoane implicate în program pot să aibă pregătire specială sau experiență în evaluare. Câteodată evaluatorii sau evaluații nu fac parte din personalul programului. Ei pot să lucreze singuri sau ca echipă și vin din interiorul sau din afara țării unde programul se îndeplinește.

Evaluator intern sau extern

Evaluatorul extern este văzut ca o persoană capabilă să facă o imagine nouă asupra programului pentru că nu este implicat personal și că nu are nimic de câștigat sau de pierdut din evaluare. Evaluatorul nu poate fi influențat prea mult de personal sau finanțator, prieteni sau relații personale poate fi mai obiectiv.

Evaluatorul intern este o persoană din interiorul programului sau care cunoaște foarte bine programul, cunoaște căile prin care programul funcționează, obiectivele, problemele, punctele tari și slăbiciunile.

AVANTAJELE ȘI DEZAVANTAJELE EVALUATORILOR INTERNI ȘI EXTERNI

EXTERNI

1. Pot să dea o imagine nouă asupra programului
2. Nu sunt implicați personal și de aceea e ușor să fie obiectivi
3. Nu fac parte din structura normală de putere
4. Nu câștigă nimic din program dar pot să câștige prestigiu din evaluare
5. Sunt pregătiți în metode de evaluare. Pot să aveau experiență în alte evaluări. Privesc programul ca niște experți.
6. Veniți din afară pot să nu înțeleagă programul sau pe cei implicați
7. Poate conferi anxietate participanților din program

Elementele unui program

Principalele elemente ale unui program sunt intrările, procesul, ieșirile și efectele.

Intrări - Proces - Ieșiri - Efecte

Intrări. Ele sunt considerate resurse implicate într-un program și cuprind:

- bani (donații, burse, etc.)
- echipamente, clădiri, facilități
- timpul persoanelor implicate (personal, voluntari, membrii ai Consiliului de administrație și conducere)

De asemenea, există și alte elemente care pot fi considerate intrări dar sunt mai greu de înregistrat și cuantificat (măsurat). Putem aminti: ideile și inovațiile din proiect precum și energia consumată pentru inițierea lui.

Procesul reprezintă tot ceea ce urmează să se facă cu intrările adică cum sunt organizate sursele umane și financiare pentru atingerea obiectivelor din program (pentru a rezulta ieșirile).

Procesul este diferit de la un program la altul.

Ieșirile pot să reprezinte:

INTERNI

- Cunosc programul foarte bine
- Găsesc că este greu să fie obiectivi
- Sunt parte a structurii de putere și autoritate
- Pot fi motivați cu speranța unor câștiguri personale
- Pot să nu fie pregătiți special în evaluare. Nu au mai multă (sau doar puțin mai mare) pregătire decât alții din program
- Sunt familiarizați cu programele și pot să interpreteze comportamentele și atitudinile personale
- Sunt cunoscuți în program și nu creează anxietate. Recomandarea finală poate să sune puțin mai amenințătoare

- servicii (un serviciu de informare și documentare, un centru de primire, un centru de plasament)

- produse (materiale educaționale și de informare raportate)

- activități (spectacole, seminarii, cursuri de pregătire)

Toate ieșirile sunt de fapt concretizări ale eforturilor depuse de organizații pentru a atinge obiectivele și a satisface nevoile clienților.

Efectele (impactul) sunt rezultatele produse de către ieșiri. Ele sunt evaluate atât pe termen scurt cât și mediu sau lung. În mod normal efectele ar trebui să fie foarte apropiate de obiectivele programului sau chiar identice.

Utilizarea acestor elemente prezentate anterior ridică o serie de probleme:

* Anumite intrări sunt mai puțin vizibile decât altele. De exemplu, fondurile primite de la finanțatori sau autoritățile locale sunt intrări clare care pot fi ușor evidențiate (10 milioane pentru un centru de consiliere). Dar pentru ca acești bani să ducă la rezultate este nevoie de idei și calități de organizare și coordonare. Este vorba despre angajați, planificarea resurselor, utilizarea lor. Alte intrări, cum

ar fi munca voluntară, pot fi mai greu puse în evidență sau măsurate.

Apar perspective diferite ale organizațiilor finanțatoare în ceea ce privește intrările și ieșirile. În unele cazuri se arată interes mai mare pentru intrări prin verificarea cererilor de finanțare cu atenție și urmărind reducerea costurilor, iar odată ce banii au fost donați, nu există o preocupare pentru a vedea ce rezultate s-au obținut.

În alte cazuri, accentul se pune pe rezultate (numărul de beneficiari).

În nici una din cele două situații nu se are în vedere calitatea serviciilor sau efectele pe termen lung. De exemplu, un centru de pregătire se hotărăște să investească într-un curs de scriere a cererilor de finanțare pentru persoane care fac parte din diferite organizații. Rezultatele (ieșirile) sunt destul de ușor de evidențiat; s-au înscris 20 de angajați ai ONG-urilor iar la sfârșitul cursului 15 dintre ei au primit un certificat care confirmă faptul că au fost pregătiți timp de 20 de ore în elaborarea și scrierea cererilor de finanțare. Efectele sunt greu de măsurat cu precizie. Un efect pozitiv ar fi acela că 5 participanți au elaborat proiecte iar dintre acestea două au fost finanțate. Un alt efect pozitiv posibil se referă la îmbunătățirea capacității de comunicare și creșterea încrederii în propria persoană a participanților la curs. Acest din urmă efect este totuși mai greu de prevăzut, monitorizat și înregistrat.

Bibliografie

Anne Connor, 1993, MONITORING OURSELVES, C.E. Ser., London

Marie-Therese Fenerstein, 1994, Partners in evaluation, The Macmillan Press Ltd.

M. Guttentag, U. Struening – Handbook of Evaluation Research, Sage Publications

Lawrence L. Martin, P. M. Kettner, 1997, Measuring the Performance of Human Service Programs, Sage Publications

W. R. Shadish, Jr, T.D. Cook, Laura C. Leviton, 1992, Foundations of Program Evaluation Theories of Practice, Sage Publications

Tony Tripodi, Phillip Fellin, Irwin Epstein – “Social Program Evaluation”, The University of Michigan

Willem Van Der Eyken, 1993, MANAGING EVALUATION, Charities Evaluation Services, London

A. Kellogg Foundation Publication, 1996, Evaluation Handbook

World Bank, 1993, Designing project Monitoring and Evaluation

ALTERNATIVE SOCIALE ALE INTEGRĂRII SOCIALE A COPIILOR STRĂZII

Meri Baluta

Director Program Asociația “Casa Deschisă”

Asociația “Casa Deschisă” s-a înființat în martie 1994 ca urmare a reușitei proiectului pilot numit “Aurolac”, proiect care venea în ajutorul copiilor străzii.

În prezent, datorită experienței, Casa Deschisă are drept scop dezvoltarea de programe menite să ajute copiii defavorizați și să prevină fenomenul copiilor străzii. Asociația “Casa Deschisă” funcționează cu un centru de zi (desfășoară în două schimburi activități didactice și distractive, implicând toți copiii de diferite vârste, asimilarea cunoștințelor de bază de către copii realizându-se prin activități ludice, prin organizarea de activități extrașcolare, consilierea familiilor și îndrumarea copiilor către alte activități educative, în funcție de aptitudini; sprijin oferit copiilor pentru obținerea unor rezultate școlare bune, înscrierea sau reînscrierea copiilor în sistemul de învățământ) și un apartament social, dar și în incinta școlilor din vecinătatea centrului de zi, școli în care încercăm prin diferite metode să sprijinim sistemul de învățământ de stat.

Asociația “Casa Deschisă” utilizează metode adecvate, flexibile, alternative în educarea și modelarea copiilor aflați în situație de risc.

Unul dintre obiectivele organizației noastre este acela de a încuraja și susține copiii să părăsească strada. Le oferim în schimb un spațiu familial cu care să se obișnuiască și îi încurajăm permanent să își asume responsabilități cu privire la acțiunile pe care le întreprind.

În anul 2003, Casa Deschisă a oferit servicii unui număr mare de copii – copii provenind din medii foarte sărace dar și foști copii ai străzii. Am obținut rezultate foarte bune, în concordanță cu așteptările pe care le-am avut. Trebuie să menționăm că noi numim foști copii ai străzii, copiii care sunt integrați în apartamentul social, care merg la școală zilnic, care au rezultate școlare notabile,

sau care lucrează și merg și la școală; învață, se socializează făcând lucrurile care par “normale”, simple pentru noi.

Un pas foarte important pe care copiii l-au făcut a fost trecerea de la viața de stradă, cu libertatea și lipsa de constrângere de acolo, la viața de familie, cu asumarea de responsabilități și respectarea unor reguli, îndeplinirea unor sarcini. La fel de important este și faptul că acești copii au ales “viața de familie”, nu au fost forțați, dar au fost motivați și susținuți să își dorească o astfel de viață. Au avut pe cineva aproape de ei, au știut că pot conta pe ajutorul cuiva, iar așa au căpătat încrederea în noi. Încrederea, într-o oarecare măsură înseamnă și afecțiune pentru ca apoi din aceasta să fie generate atenția și respectul. Pentru un copil al străzii ideea de a fi acceptat într-un grup este foarte importantă și are o valoare mare pentru el: dacă simte puțină afecțiune și apreciere din partea grupului se va integra ușor și va răspunde la fel; va învăța că și el are o anume valoare personală și contează pentru cineva.

Trecerea de la un stil de viață la altul complet diferit este dificilă pentru orice persoană, cu atât mai mult pentru ei. Rezultatele pozitive ne-au impulsionat să luptăm pentru prevenirea fenomenului “copiilor străzii”.

În România numărul copiilor care abandonează școala este în continuă creștere, iar de la abandon școlar la abandon familial este doar un pas. Inexistența statisticilor clare despre acest fenomen duce la minimalizarea impactului său asupra comunității și a consecințelor devastatoare pe care le poate avea acest fenomen.

Ca urmare a experienței acumulate în cei zece ani am ajuns la concluzia că doar lucrul individual cu copilul nu schimbă foarte mult în mentalitatea celor implicați în procesul de formare, educare și integrare a copilului. Având în vedere că o societate funcționează pe bază de relații interumane, considerăm că este important

să orientezi copiii în dezvoltarea abilităților și competențelor de relaționare. În acest sens, organizația noastră își propune să caute și să identifice soluții specifice pentru copiii și tinerii din categoriile defavorizate, pentru ca împreună cu autoritățile competente, specialiști și alte organizații, să găsească mijloacele cele mai potrivite de rezolvare a problemelor.

În primul rând, în identificarea problemelor copiilor și tinerilor este necesară implicarea comunității: părinți, profesori, autorități. Datorită faptului că fiecare dintre cei implicați relaționează direct cu copiii, reușesc să stabilească dimensiunea problematică.

Lipsa de motivare și implicare a comunității ne determină să acționăm cu mijloace și metode proprii asupra problemelor pentru a înlătura efectele acestora.

Dacă vorbim despre probleme, ar trebui să ne gândim la gradul de sărăcie al familiilor din care provin acești copii. Așa-zisul învățământ gratuit se dovedește a fi o adevărată povară financiară pentru părinții copiilor: cărțile, caietele, manualele școlare, rechizitele, necesită alocarea unei sume periodice, sumă de care se pot dispensa cu greutate. Dacă un părinte nu are ce pune pe masă copiilor de mâncare, de ce ar alege să cumpere cărți și caiete? Obligativitatea uniforme școlare implică o altă problemă financiară pentru părinții școlarilor.

Sistemul de învățământ de stat dispune de foarte puține fonduri alocate familiilor aflate în dificultate. Astfel, cine ar putea oferi ajutor tuturor copiilor care ar trebui să meargă la școală și își doresc să meargă la școală, dar nu pot? Ce fel de șanse le putem oferi acestor copii și familiilor lor? În sistemul protecției sociale există un număr invers proporțional al teoreticienilor față de cel al practicienilor. Realitatea faptică este mult mai dură și mai greu de descris în cuvinte.

Copilul nu are nevoie doar de o familie și o educație formală pentru a crește, are nevoie de prieteni, modele, societate. Pus în situația de a alege între a merge la școală și a fi obiectul discuțiilor colegilor referitoare la vestimentația și absența gustării din pauza mare și

perspectiva străzii cu libertate și anturaj asemeni lui, știm cu toții ce va alege. Urmările acestor alegeri înseamnă un număr foarte mare de analfabeți și potențiali inadaptați social fără proiecții de viitor.

Ceea ce este foarte dureros este faptul că o parte din părinți își încurajează copiii să absenteze de la școală. Poate și mai grav este faptul că unii părinți își trimit sistematic copiii să "producă", să cerșească pe stradă, la semafoare, în fața bisericilor, la intrarea în magazine. Este inuman acest comportament, este o formă de sclavagism.

Alături de familie și școală, organizațiile nonguvernamentale reprezintă un important factor de socializare. Împreună pot oferi o altă perspectivă asupra viitorului. Este foarte adevărat, dar când familia aplică metode greșite de creștere și educare (maltratare, neglijare, exploatare) a copilului - din punctul de vedere al specialistului - care sunt șansele de reușită ale organizației ce funcționează în sprijinul copiilor?

Pornind de la o astfel de întrebare încercăm deci să implicăm nu doar copilul, ci și familia acestuia precum și școala, pentru a spori șansele de reușită.

Noi încercăm nu doar să "tratăm" efectele, cum s-a întâmplat până acum, ci să descoperim și să "tratăm" cauzele acestor grave probleme.

Programul "Școala - o șansă pentru fiecare" prin rezultatele din ultimii trei ani ne demonstrează că, acționând asupra cauzelor, efectele pot fi îndepărtate, chiar și când problema este de ordin social. Importante sunt dorința, voința și munca susținută în acest sens din partea comunității, familiei, copilului și a noastră, a ONG-urilor.

ABILITĂȚI DE INTERVIEWARE A COPIILOR – VICTIME ALE TRAFICULUI DE FIȚE UMANE

Președinte Executiv Gabriela Alexandrescu, Organizația Salvați Copiii

Psihoterapeut Daniela Nicolăescu, Organizația Salvați Copiii

Abilități de comunicare

Literatura contemporană și ghidurile practice de învățare-predare a strategiilor și abilităților eficiente de intervieware și ajutorare eficientă asigură liste întregi de abilități de comunicare recomandate pentru diferite scopuri și niveluri. Anumite abilități ar putea să fie definite ca fiind fundamentale; altele ca intermediare, în timp ce altele sunt definite ca fiind avansate sau specializate. S-ar putea merge dincolo de scopul și obiectivul fiecărui domeniu prezent în managementul de caz pentru a lista o serie de abilități specifice de intervieware, dar vom selecta trei abilități de bază care reprezintă într-adevăr coloana vertebrală a unei proceduri de intervieware și ajutorare efective. Acestea sunt:

1. **Construirea relației și comunicării empatică**
2. **Abilități de intervieware**
3. **Abilități de ascultare și reflectare**

1. **Construirea relației și comunicării empatică**

Noțiunea de relație, raport este cel mai bine reprezentată de o interacțiune spontană între doi sau mai mulți oameni, bazată pe înțelegerea mutuală în îndeplinirea unei sarcini comune (alianță lucrativă). În alți termeni: Raportul în relația de ajutorare nu este altceva decât a **îngriji cu grijă**.

„Stabilirea raportului implică crearea unui climat în care persoana interviuată începe să aibă încredere în personalul nostru și integritatea profesională. Această relație este importantă deoarece creează condiții favorabile necesare oamenilor pentru a fi capabili să discute și să-și descopere problemele sau dificultățile, succesele sau eșecurile,

punctele slabe sau punctele tari în modalități care ne sprijine să înțelegem și să elaborăm un plan realist de acțiune” (Trewitchick, 2000, 76).

Suplimentar, sunt noțiuni de simpatie sau empatie, de foarte multe ori utilizate fără a se realiza diferențele semantice. Diferența este că în timp ce „simpatizarea” cu altcineva înseamnă a fi noi înșine mișcați de anumite emoții observate în comportamentul sau declarațiile verbale ale interlocutorului, „empatizarea” reprezintă a „ne pune noi înșine în locul celeilalte persoane”.

Comunicarea empatică implică trei abilități specifice de comunicare:

- exprimarea emoțiilor- „a te pune în pielea celuilalt”, reprezintă a te apropia cât mai mult posibil de experiența personală
- manifestarea înțelegerii față de sentimentele celuilalt – indicarea prin gesturi, expresii, postură fizică sau atingere
- punerea sentimentelor persoanei interviuata în cuvinte (exprimarea verbală), foarte importantă atunci când persoana este incapabilă să articuleze anumite emoții, din diferite motive (bariere de limbaj, incapacitatea de a verbaliza anumite sentimente la un moment dat, stare de confuzie mentală).

Pe scurt, comunicarea și raportul empatic, ca părți esențiale ale relației de ajutorare, reprezintă două părți ale aceluiași punct de vedere, constituind elementele umane fundamentale ale managementului de caz. Aceste elemente au componente comportamentale foarte diferite pe care ar trebui să le învățăm, să le practicăm și verificăm cu ocazia fiecărei întâlniri cu persoanele traficate.

Tabelul de mai jos indică componentele comportamentale ale construirii raportului și comunicării empaticе.

● **Comunicarea disponibilității de a asculta**

1. Contact vizual variat
2. Postură relaxată
3. Gesturi adecvate și confortabile
4. Înclinarea către client
5. Rotirea către client
6. Distanță adecvată

● **Comunicarea interesului și facilitarea povestirii istoriei personale**

1. Încuviințarea din cap
2. Exprimarea facilă a interesului
3. Tonul vocii
4. Evitarea întreruperii
5. Repetarea cuvintelor cheie
6. Întrebări simple
7. Întrebări deschise
8. Parafrazarea (reflectarea emoțiilor și afectelor)

● **Comunicarea respectului față de valoarea, integritatea și abilitățile individului**

1. Utilizarea unui limbaj non-evaluativ și non-absolut (non-categoric)
2. Utilizarea numelui clientului
3. Afirmații pozitive despre client
4. Evitarea gesturilor și răspunsurilor stereotipe
5. Lăsarea opțiunii clientului

2. **Abilități de chestionare**

În domeniul relațiilor de ajutorare, arta de interviu implică patru grupe principale de abilități:

1. **întrebări deschise**
2. **întrebări închise**
3. **întrebări „ce”**
4. **întrebări de intervenție (terapeutice)**

Înainte de a discuta cele patru întrebări fundamentale în detaliu, să

analizăm cinci forme de întrebări ajutătoare, care se pun cel mai frecvent de-a lungul interviurilor conduse de persoane care nu sunt pregătite:

1. forme induse sau sugestive de chestionare
2. prea multe întrebări da/nu
3. întrebări neclare
4. întrebări duble sau multiple
5. prea multe întrebări „de ce”

1. **Întrebări deschise**

Întrebările deschise sunt desemnate pentru a asigura libertatea de alegere, permiterea persoanelor intervievate să-și exprime sentimentele și gândurile cu propriile cuvinte; să aleagă sau să ignore anumite interese. Este recomandat ca întrebările deschise să constituie majoritatea întrebărilor în interviul inițial sau în cadrul primei întâlniri. Riscul întrebărilor deschise poate consta în ambiguitatea a „ceea ce așteaptă”, cât și în dificultatea de a răspunde.

Exemplul 1: Întrebări ce pot fi puse pentru a evalua securitatea

Q: „Ai anumite probleme de a avea acest interviu cu mine?”

Q: Consideri că discutând cu mine vei avea probleme, de exemplu, cu cei care te-au traficat, familia ta, prietenii tăi sau oricine te sprijină?”

Q: Ai vorbit cu altcineva înainte (profesionist)? Cum a fost această experiență?

Q: Crezi că este momentul și locul potrivit să se discute experiența ta? Dacă nu, este un loc și moment potrivit?

Exemplul 2: Întrebări deschise pentru evaluarea sau interviul inițial

Am câteva informații despre ceea ce s-a întâmplat cu tine, dar aș dori să te întreb dacă îmi poți spune ceea ce ți s-a întâmplat – cu cuvintele tale.

Exemplul 3: Interviul narativ

Într-un fel pentru a te cunoaște mai bine, ar trebui probabil să spui ceva despre tine, ce consideri că este important și ajutător atât pentru tine cât și pentru mine. Cum ți

se pare asta? (Înclinare din cap) Cu ce vrei să începi?

2. Întrebări închise

Întrebările închise ar putea lua diferite forme (da/nu, autocategorizare, mai bine, mult mai bine). Cu toate că sunt mult mai ușor de răspuns, este mult mai dificil de interpretat decât întrebările deschise. Mai mult, sunt asemănătoare întrebărilor sugerate, pentru că ele pot conduce către răspunsuri așteptate ce sunt strâns legate de dezirabilitatea socială. De asemenea ele conțin un anumit risc pentru intervievator și persoana intervievată, datorită:

- a. alegerii cuvintelor
- b. intonației
- c. ritmului

Într-un anumit context, a-i cere unei anumite persoane să își spună ziua de naștere poate să fie un lucru plăcut, în alt loc NU. În consecință, una dintre recomandările fundamentale este de a evita punerea prea multor întrebări într-o singură parte a interviului.

Exemplul 1: Adunarea informațiilor de bază

Aș putea ști numele tău, data și locul nașterii, te rog?

3. Întrebări „CE”

Această formă de intervievare este populară în anumite forme de consiliere psihologică și scurte ședințe de terapie

Exemple:

Ce s-a întâmplat cu tine Ioana în ultimele 12 luni?

Ce se va întâmpla cu tine în următoarele 12 luni?

Ce se va întâmpla cu tine dacă stai aici unde te afli?

4. Întrebări de intervenție

Din literatura de specialitate este important să cunoaștem cele mai importante tipologii care sunt esențiale pentru explorarea în profunzime a problemelor și perspectivelor indivizilor pentru schimbare.

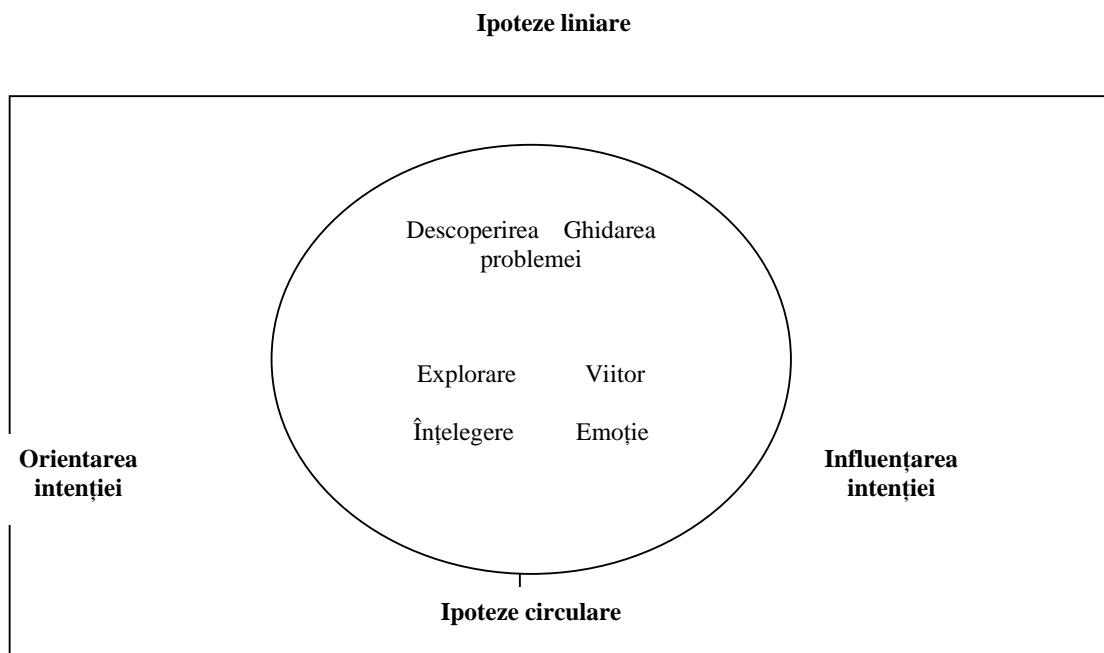
Există patru categorii de întrebări în contextul consilierii psihologice și referitoare la relațiile de ajutorare:

Întrebări liniare. Sunt investigative prin definiție. Tipurile fundamentale sunt: Cine a făcut aceasta? Când? Unde? De ce? Majoritatea interviurilor încep cu întrebări liniare.

Întrebări circulare. Intenția acestor întrebări este predominantă de explorare a „modelelor ce conectează” persoanele, obiectele, acțiunile, percepțiile, ideile, sentimentele, evenimentele, etc. Tipurile fundamentale ale acestor serii de întrebări se focalizează asupra schimbărilor care au loc în relație cu un eveniment particular (Ce crezi că s-a întâmplat atunci când ai părăsit casa?), conectate cu ceea ce s-a întâmplat cu diferite persoane participante la un eveniment (Cine a fost cea mai deprimată – tu sau mama ta?)

Întrebări strategice – intenția acestor întrebări este predominant corectivă. Prin punerea unor asemenea întrebări intervievatorul ia rolul de profesor, instructor, judecător sau o persoană cu o anumită autoritate. Întrebarea operează pe baza faptului că anumite răspunsuri sunt mai „corecte” decât altele, dar se intenționează ghidarea persoanei intervievate către a decide și a alege ceea ce este mai corect (adevărat, viabil, corespunzător) pentru gândire, sentimente și acțiune. Întrebările obișnuite sunt așa numitele „provocări de acțiune” (De ce nu le spui despre grijile tale în loc să te îngrijorezi despre ele?)

Întrebări reflexive. Intenția lor este facilitarea (reîntărirea, împuternicirea). Intervievatorul are rolul de a ghida sau direcționa persoana pentru a mobiliza resursele de rezolvare a problemelor în modul cel mai creativ și semnificativ.

Abilități de ascultare și reflectare

Abilitățile de ascultare sunt definite ca părți ale ascultării active, ca o parte esențială a competenței de ascultare.

Una dintre cele mai bune forme de a distinge un „bun” ascultător de un „rău” ascultător este de a defini modelele fundamentale ale fiecăruia.

A fi un bun ascultător este mai mult decât a aștepta și asculta ce spune cealaltă persoană. Ascultare activă înseamnă încurajare, sprijin și atenție acordată vorbitorului.

Un bun ascultător:

- Se uită la cel care vorbește în cea mai mare parte a timpului
- Încurajează vorbitorul dând din cap și zâmbind
- Aprobă, încurajează
- Este înțelegător și acceptă
- Arată interes, ascultă cu atenție, are o poziție adecvată
- Pune întrebări pentru a clarifica lucrurile, cere detalii
- Oferă sfaturi care sunt concrete și specifice, dacă i-se cere sau consideră că sunt necesare
- Nu întrerupe
- Nu judecă sau critică
- Manifestă confidențialitate

Un ascultător „rău”

- Se uită încruntat la vorbitor
- Nu este înțelegător
- Nu ascultă ceea ce i se spune
- Întrerupe frecvent și comentează
- Critică, face comentarii sarcastice sau judecăți
- Argumentează

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

- Vorbește prea mult decât ascultă
- Face alte lucruri atunci când ar trebui să asculte (se uită la unghii, face biluțe)
- Râde la vorbitor, nu-l ia în serios

Termenul de „abilități de intervievare reflectivă” acoperă un set de patru tehnici diferite:

1. **Reflectarea sentimentelor.** Este o încercare a consilierului de a parafraza prin cuvinte „proaspete” atitudinile esențiale exprimate de client
2. **Reflectarea experienței non-verbale.** Atunci când intervievatorul încearcă să armonizeze propriul comportament non-verbal la cel al clientului pentru a facilita raportul și relația empatică
3. **Împărtășirea experienței.** Implică împărtășirea propriei experiențe a consilierului cu câteva aspecte din experiența clientului, numai dacă este cazul
4. **Identificarea (etichetarea) sentimentelor.** Sensibilitatea și experiența de a recunoaște și exprima în cuvinte sentimentul esențial al altei persoane pe care îl experimentează la un moment dat. Cu alte cuvinte este important să se distingă tipul predominant de sentiment: pozitiv, negativ și ambivalent.

Pozitiv: ego-constructive, împuternicire, autoactualizare

Negativ: în general de autodistrugere

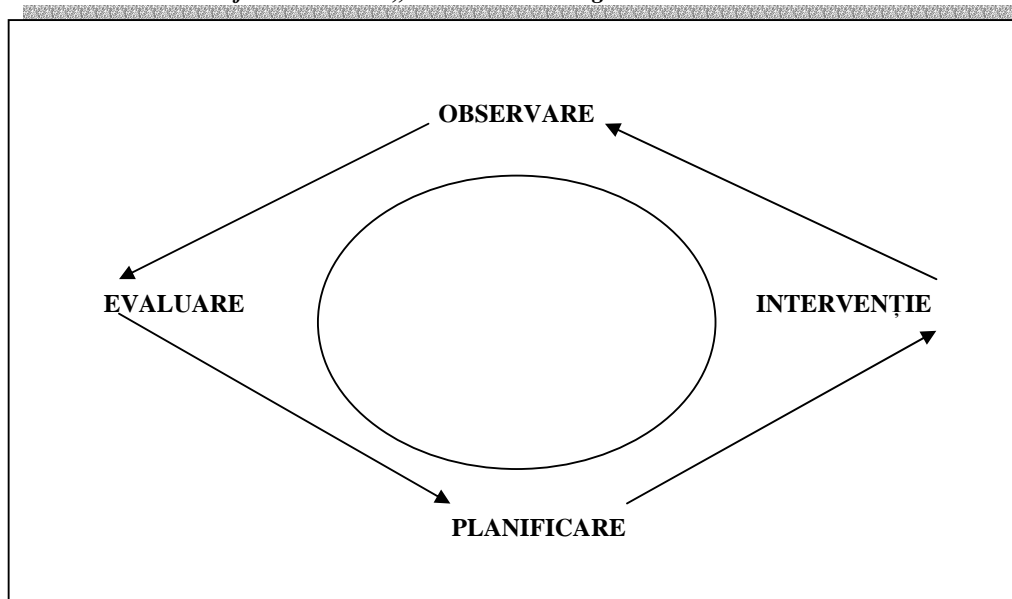
Pozitiv	Negativ
Fericire	Vinovăție
Securitate	Resentimente
Mulțumire	Teamă
Încredere în sine	Depresie
Autovalorizare	Dezgustare
Dragoste	Revoltă
Optimism	Respingere
Căldură	Ostilitate

MANAGEMENTUL DE CAZ: SOLUȚIE PENTRU REZOLVAREA PROBLEMEI

Teoretic, managementul de caz este un proces step-by-step de rezolvare a problemei care urmează o serie de sesiuni de consiliere, interviuri, decizii și multe alte procese, asumate și distribuite echipei, la diferite niveluri ale contactului personal. Principalele trăsături ale abordării de rezolvare a problemei sunt foarte cunoscute în teoria și practica profesiilor de sprijin, inclusiv asistența socială.

În acord cu acest model, managementul de caz ar putea fi privit ca un proces deschis cu patru blocuri de intervenție, după cum se arată mai jos:

Modelul feed-back-ului „circular” în managementul de caz

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

În mod esențial, paradigma izvorăște din domeniile psihologiei, în special al creativității, cu rădăcini adânci în psihologia rezolvării creative a problemei. Are un loc „natural” în sfera managementului de caz al persoanelor traficate pentru că se focalizează pe schimbare. În forma sa simplificată, procesul are PATRU pași de bază, după cum urmează:

Pasul 1: *Stabilirea relației.* Principalul obiectiv al procesului este stabilirea și menținerea unei alianțe terapeutice suportive, de îngrijire. Obiectivul general este de a face clienții (în cazul nostru persoanele traficate – victimele copii și adolescenți) să se deschidă, să-și recâștige stima de sine și să dezvolte încredere în sine și alții.

Pasul 2: *Identificarea și evaluarea problemei.* În această etapă este importantă identificarea și evaluarea problemelor persoanei din diferite perspective, de exemplu, din perspectiva sa, din perspectiva altei persoane semnificative pentru victimă și în ceea ce privește modul în care persoana de sprijin observă și interpretează aceste perspective.

Pasul 3: *Facilitarea schimbării.* Obiectivul acestui proces implică inițierea strategiilor și intervențiilor pentru a facilita schimbarea care este acceptabilă, adecvată și corespunzătoare din perspectiva persoanei, precum și acceptabilă (constructivă) din partea altor membri, inclusiv persoana care ajută. De-a lungul acestei faze victima și persoana de sprijin cea mai apropiată (managerul de caz) vor construi planuri de acțiune alternative, vor evalua consecințele posibile ale variatelor alternative și vor decide cum să se procedeze la un moment dat.

Pasul 4: *Evaluare și finalizare.* Obiectivul acestui proces implică evaluarea rezultatelor acțiunii și intervențiilor în comparație cu obiectivele pe termen scurt sau lung. Evaluarea obiectivelor semnificative pentru managerul de caz include: Ajută într-adevăr relația construită de mine cu victima? Dacă nu ajută, de ce?

Bibliografie:

Barath. A; Hauff, E., ; Jaffe, P.D.; Jakab, G., Motus, N., Szilard, I., Tudorache, D., Venelinova, R., Weekers, J., The Mental Health Aspects of Trafficking in Human Beings. Trening Manual, IOM Budapesta 2004

Wilson J. P Trauma, transformation and healing. An integrative approach to theory research and posttraumatic therapy, Brunner and Mazel, New York 1989-

Francis Mc. Nubb – Brief psychotherapy, CMT: an integrative approach in clinical practice, John Wiley and sons ltd, 1993

Papageorgiu, C., Wells, A -Depressive Rumination: Nature, Theory and tratment. John Wiley and Sons. Ltd., 2004

Petrovai D., Negru, O. - Suport de curs: strategii de intervenție în consilierea psihologică a victimelor traficului de ființe umane, noiembrie 2003, OIM București

Windy Dryden, Raymond DiGiuseppe- Ghid de terapie rațional-emotivă și comportamentală, Edit. ASCR 2003

Wells, A- A metacognitive model and therapy for generalised anxiety disorder. Clinical Psychology and Psychotherapy, 1999

Palmer, S., Dryden, W.,- Counselling for Stress Problems. Sage Publications, London, 1996.

SERVICIILE DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ DIN ROMÂNIA. O PERSPECTIVĂ COMPARATIVĂ

Daniel Arpinte

În eforturile de reconstrucție instituțională a sistemului de servicii de asistență socială, analiza modelelor europene este o prioritate prin faptul că poate facilita stabilirea propriilor standarde și obiective în dezvoltarea serviciilor. Identificarea elementelor esențiale din structura și organizarea serviciilor de asistență socială dar și analiza comparativă a serviciilor și a resurselor alocate pentru susținerea acestora, mai cu seamă a celor umane din țările membre UE dar și a celor în curs de aderare pot influența decisiv evoluția modelului românesc de servicii.

În articolul de față au fost utilizate datele unui studiu realizat în martie 2002 care a avut ca obiectiv principal analiza personalului angajat din toate instituțiile publice de asistență socială (așa cum erau organizate la vremea respectivă) și rapoarte și studii privind structura, serviciile și distribuția resurselor umane în câteva țări europene. Deși sectorul non-guvernamental are o importanță semnificativă în sistemul de asistență socială, comparația se va limita numai la furnizorii publici. Principalul motiv este dat de lipsa informațiilor cu privire la resursele umane, gradul de acoperire cu servicii, nevoi acoperite, grupuri țintă sau număr de beneficiari. Instituțiile care vor coordona la nivel județean sistemul de servicii (Direcțiile de Dialog, Familie și Solidaritate Socială) nu au o bază de date cu furnizorii neguvernamentali de servicii de asistență socială. De asemenea, MMSSF a început din 2002 să înregistreze organizațiile nou constituite și care au activitate în domeniul social pentru a elibera un aviz de funcționare însă pentru organizațiile înființate înainte de 2002 nu are informații decât cu privire la ONG-urile finanțate în baza legii 34/1998. Este de așteptat ca includerea furnizorilor privați în viitorul sistem de indicatori privind serviciile sociale dar și elaborarea bazelor de date județene și centrală să se dovedească un demers extrem de dificil. În primul rând, cele mai multe organizații au

proiecte iar nu *programe*, fapt care implică mobilizarea resurselor, inclusiv a celor umane, în funcție de durata proiectului respectiv. Dacă nu poate fi asigurată continuitatea proiectului prin accesarea unei alte surse de finanțare în cel mai fericit caz, resursele umane și logistica sunt redistribuite în cadrul altor proiecte din aceeași organizație. În al doilea rând, centralizarea informațiilor din bazele de date ale finanțatorilor nu pot oferi, de asemenea, date reale cu privire nu doar la resursele umane și beneficiari. În condițiile unei concurențe acerbe pentru atragerea de resurse financiare unele ONG-uri subestimează de cele mai multe ori în propunerile de finanțare costurile serviciilor. Derularea efectivă a unui proiect subfinanțat este posibilă prin atragerea de finanțări de la două sau mai multe surse cu proiecte similare care au grupe de beneficiari distincte. Serviciile, însă, sunt furnizate unui număr de beneficiari mai mic decât suma de beneficiari prevăzută pentru proiectele finanțate. De asemenea, există riscul unor supraestimări cu privire la numărul de beneficiari deserviți de sectorul ONG. În cele mai multe cazuri, beneficiarii de servicii de asistență socială pot primi în aceeași perioadă de timp servicii similare de la două sau mai multe ONG-uri din cauza lipsei unei baze de date comune. Suprapunerile în furnizarea de servicii sunt posibile și în cazul furnizorilor publici de asistență socială. Lipsa unor mecanisme de coordonare între furnizorii de servicii sociale și faptul că nu există o evidență centralizată a beneficiarilor de prestații de asistență socială înseamnă nu doar suprapunere ci și riscul excluderii pentru cei eligibili prin parcurgerea unor proceduri care se repetă pentru a obține beneficii diferite.

În ciuda posibilelor critici care pot fi aduse sectorului neguvernamental (lipsa sustenabilității pe termen lung, dependența de finanțările externe, discontinuitate în activitate sau disparitățile teritoriale sau în acoperirea unor categorii în dificultate),

rolul acestuia nu trebuie subapreciat. Pe de o parte, sectorul non-profit suplimentează oferta publică de servicii dar oferă, datorită flexibilității, posibilitatea dezvoltării unor servicii inovatoare care pot fi preluate ca model de sectorul public. Pe de altă, în condițiile în care sectorul public va dezvolta sistemul de servicii primare de asistență socială și va reorganiza serviciile specializate pentru copii, persoane cu handicap, vârstnici etc., va fi necesară externalizarea unor servicii către instituții private sau non-profit. Outsourcing-ul unor servicii specializate va fi posibil în condițiile în care ONG-urile au acumulat experiență în derularea serviciilor înalt specializate. Prin finanțările obținute de la bugetul de stat sau bugetele locale prin legea 34/1998, deja se poate vorbi de o fază incipientă a externalizării serviciilor.

Revenind la sistemul public, principalele probleme sunt reprezentate de incoerențele în coordonarea instituțiilor centrale și locale cu atribuții de asistență socială, lipsa unui sistem de servicii primare.

Până la intrarea în vigoare a Legii privind sistemul național de asistență socială reglementările legislative din domeniul asistenței sociale erau promovate de către organisme distincte, ca răspuns punctual la o problemă critică, fără nici o coordonare din partea unei instituții care să aibă o responsabilitate globală. Legea 705/2002 formulează conceptele și principiile generale ale asistenței sociale și cadrul organizațional general în care întregul sistem urmează să se instituie. Actele normative apărute ulterior, OUG 68/2003 și HG 90/2002 constituie parte din normele metodologice ale legii cadru însă prevederile acestor două legi nu aduc însă toate elementele necesare reformării sistemului de servicii. Dacă legea cadru își propune ca obiectiv generos încă din titlu, organizarea serviciilor într-un sistem național, acest deziderat este încă departe de a putea fi îndeplinit.

În primul rând, nu există o relație funcțională între instituțiile publice furnizoare de servicii de asistență socială, iar diversitatea serviciilor oferite de acestea se limitează, în majoritatea situațiilor, la îngrijirea instituționalizată și

sprijin de tip pasiv (beneficii sau diverse ajutoare acordate pe baza testării mijloacelor).

Apoi, reglementările legale în vigoare nu încurajează angajarea de asistenți sociali specializați pe posturi de asistenți sociali. În instituțiile publice angajările se fac pentru poziții de inspector sau referenți pe baza unui sumar test de verificare a cunoștințelor de legislație în domeniul asistenței sociale, ignorându-se competențele minime obligatorii pe care trebuie să le aibă asistentul social.

Nu în ultimul rând, nu au fost constituite încă mecanismele de finanțare pentru înființarea și susținerea serviciilor, obligație asumată aproape în exclusivitate de autoritățile locale. În unele cazuri, opțiunea cofinanțării (și chiar acordarea de suport exclusiv de la bugetul de stat pentru înființarea serviciilor) este motivată de situația dramatică în care se află unele consilii locale aflate ele însele în imposibilitatea de a asigura fondurile necesare completării bugetului pentru plata asistenților personali pentru persoanele cu handicap, venit minim garantat (40%, respectiv 20%) sau chiar și cheltuielile pentru utilitățile publice.

Punctul critic în organizarea sistemului actual este reprezentat de inexistența serviciilor de asistență socială primară care va constitui eșafodajul întregului sistem.

Întârzierile în organizarea serviciilor primare de asistență socială sunt determinate, în primul rând, de deficitul cronic de specialiști în asistență socială. Conform legii 705/2001 privind sistemul național de asistență socială, la nivel local, serviciile de asistență socială prevăzute de lege sunt realizate de personal de specialitate. Deși HG 90/2003 instituie un termen de cel mult 2 ani pentru încadrarea cu personal de specialitate în serviciile publice de asistență socială, termenul extrem de dificil de respectat din cauza deficitului sever de resurse umane nu doar de specialiști. Consecințele deficitului de asistenți sociali se reflectă nu doar în lipsa serviciilor, slaba calitate a acestora sau generarea de erori în cadrul sistemelor de beneficii noncontributorii, ci și în deficiențe ale managementului

programelor și proiectelor sociale. În unele instituții publice furnizoare de servicii de asistență socială, din cauza atribuțiilor reduse pe care le au sau a bugetului redus de care dispun, chiar dacă au fost angajați asistenți sociali, competențele acestora sunt drastic limitate, reducându-se la simpla instrumentare a deciziilor pentru accesul la beneficii bazate pe testarea mijloacelor. Riscurile majore pe care le comportă această situație îl reprezintă diminuarea motivației de a continua pregătirea teoretică și deprecierea profesională a absolvenților încadrați în aceste servicii. De altfel, nevoile de formare continuă sunt accentuate de faptul că instituțiile de învățământ superior de asistență socială sunt „ele însele în primele stadii de cristalizare, destul de inegale din punct de vedere calitativ”¹.

În prezent, majoritatea furnizorilor publici de servicii de la nivelul consiliilor locale se limitează doar la gestionarea unor beneficii sau administrarea cantinelor de ajutor social fără ca aceste activități să necesite în mod obligatoriu prezența specialiștilor. Noul sistem va impune ca acest prim nivel să aibă un rol esențial în prevenirea și tratarea problemelor sociale. În definirea atribuțiilor acestui serviciu ar trebui să se țină seama de principiul abordării integrate a intervenției sociale, caz în care unitatea de intervenție nu va mai fi individul (copilul în dificultate, persoana cu handicap, persoana vârstnică) ci familia sau grupul social din care acesta face parte. Acesta presupune, în primul rând mijloace de intervenție disponibile astfel încât planul de intervenție să permită abordarea holistică a celor în dificultate. Avem în vedere, spre exemplu, modul în care sunt gestionate în prezent beneficiile de asistență socială destinate familiilor fără venituri sau cu venituri mici (ajutor social, subvenții pentru energia termică, cantina de ajutor social, rechizite școlare, burse sociale). Pe de altă parte, sunt necesari specialiștii în asistență socială pentru a dezvolta servicii profesionale în care ponderea măsurilor active de sprijin să aibă ponderea majoritară. O experiență

¹ Elena Zamfir, Sistemul serviciilor de asistență socială în România, Politici sociale în România, coordonator Cătălin Zamfir.

interesantă s-a dovedit a fi culegerea datelor despre numărul și distribuția asistenților sociali în instituțiile publice furnizoare de servicii sociale pentru un studiu realizat de ICCV în anul 2002. Deși prin chestionarul trimis furnizorilor publici de servicii de asistență socială² solicitarea de date a fost formulată astfel încât numărul de erori să fie minim, au fost necesare verificări ale datelor transmise la aproximativ 1/3 din DPC-uri. Încă nu se cunoaște conținutul sintagmei de asistent social, acesta fiind adesea identificat cu persoana care lucrează pe poziții de asistent social indiferent de pregătire și specializare.

Înșușirea calității de asistent social de către persoane care nu au studii de specialitate nu încalcă doar etica și deontologia asistenței sociale, ci creează și confuzie și poate aduce prejudicii profesiei. Spre exemplu, în Irlanda de Nord este considerată contravenție utilizarea titlului de asistent social de către o persoană care nu are pregătire în acest domeniu, măsură prin care se încearcă protejarea prestigiului dobândit de profesia de asistent social.

În Lituania, deși există o lege cadru a asistenței sociale încă din 1994, numai 6,8% (56) din totalul angajaților din servicii aveau studii superioare de specialitate din care mai mult de 1/2 erau angajați ai serviciilor de asistență socială din cele mai mari orașe ale Lituaniei. Însă din cei 818 angajați, 8% (62) urmau cursurile unei facultăți de asistență socială iar 29% (232) erau cuprinși în diverse forme de instruire. Cele 818 posturi de asistent social, câte existau în 1999, cu 16 mai multe decât în 1998, asigurau o acoperire de un angajat cu atribuții de asistență socială la 2973 de locuitori, de două ori mai multe posturi decât în România pentru serviciile de asistență socială din cadrul consiliilor locale din urban. În unele zone, rata de acoperire este de peste 2 ori mai mică: un angajat la 7233 de locuitori, iar din cele 567 de municipii, 46,8% (262) nu aveau asistenți sociali.

² Au făcut obiectul studiului: serviciile de asistență socială de la nivelul consiliilor locale rurale și urbane, Inspectoratele Teritoriale de Stat pentru Persoanele cu Handicap (conform organizării sistemului din martie 2002, ulterior aceste agenții trecând în subordinea Consiliului Județean sub forma Direcțiilor Județene de Asistență Socială), Direcțiile pentru Protecția Drepturilor Copilului și Direcțiile de Muncă și Solidaritate Socială.

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

Tabel 1: Numărul mediu de personal angajat în serviciile de asistență socială din cadrul consiliilor locale din urban, România, raportat la numărul de locuitori, 2002

Nr. de locuitori	Numar mediu de personal angajat in serviciile de asistenta sociala din cadrul consiilor locale orasenesti si municipale
pana la 10000	1,62
10000 - 20000	2,29
20000 - 30000	3,83
30000 - 40000	5,86
40000 - 50000	5,5
50000 -100000	8,74
100000 -150000	9,75
150000 - 350000	20,36

Sursa: Situația personalului angajat în instituțiile publice cu atribuții de asistență socială, Daniel Arpinte, Revista de Asistență Socială, nr. 2, 2002

De asemenea, infrastructura necesară sistemului lituanian de servicii era în 1999 extrem de modestă. Spre exemplu, cu excepția celor 7 mari orașe, numai 11% din municipii (101) asigurau lucrătorilor sociali accesul la un computer și numai 2% (19) aveau o bază electronică de date cu beneficiarii de servicii.

În ceea ce privește serviciile, similare în mare măsură cu cele prevăzute de legislația românească³ pentru autoritățile publice locale, fiecare municipiu⁴ are obligația, conform legii asistenței sociale din 1994, să înființeze un oficiu de asistență socială în atribuțiile cărora intră:

- Evaluarea situației materiale a solicitanților de beneficii și ajutoare de asistență socială
- Plata beneficiilor de asistență socială alocate de municipalitate
- Dezvoltarea de servicii pentru copiii în dificultate, inclusiv în instituții
- Instituții și servicii de îngrijire la domiciliu pentru vârstnici
- Centre de zi pentru vârstnici
- Servicii de îngrijire la domiciliu pentru persoanele cu handicap
- Centre de zi pentru persoanele cu handicap
- Serviciile pentru facilitarea încadrării persoanelor cu handicap în unități protejate
- Servicii de reabilitare pentru persoanele care au ispășit o pedeapsă cu închisoarea
- Servicii pentru persoanele fără adăpost, inclusiv adăposturi de noapte
- Servicii pentru persoanele dependente de drog sau alcool

Finanțarea sistemului de asistență socială lituanian este mixtă, de la bugetul de stat fiind alocată cea mai parte (70%), din care 75% a fost destinată finanțării beneficiilor (în 1998 și 1999). Și în 2000 beneficiile materiale și financiare aveau ponderea cea mai mare în totalul cheltuielilor pentru asistență socială (78%), urmate de cheltuielile pentru îngrijirea în instituții (14%), servicii non-rezidențiale (5%) și cheltuieli de administrare (3%).

³ OUG 68/2003 privind serviciile sociale

⁴ Administrativ, Lituania este împărțită în 23 de districte, la rândul lor divizate în 567 de municipii.

Și în țările cu tradiție în asistența socială problema lipsei de profesioniști este una de actualitate. La sfârșitul anului 1998, Guvernul Marii Britanii a făcut publice două documente⁵ care subliniau necesitatea reformării și îmbunătățirii standardelor serviciilor de asistență socială. Decizia guvernului era argumentată de situația critică a serviciilor:

- 80% din personalul angajat în servicii nu avea studii de specialitate și nu participase la vreo formă de instruire în domeniul serviciilor de asistență socială

- nu existau instituții/mecanisme care să stabilească standarde de practică a profesiei similare celor din sistemul de servicii de sănătate

- nu exista o planificare pentru formarea continuă a personalului din serviciile de asistență socială.

Într-un raport publicat în 2003 (Supporting Social Care Workers, aprilie 2003), se estima că numărul de angajați din serviciile de asistență socială din Anglia era de peste 1.000.000, din care peste 2/3 în sectorul privat. Numai 80.000 din totalul de angajați aveau studii de asistență socială, 1/2 fiind practicieni în intervenția directă, restul fiind manageri, traineri etc. Trebuie menționat că monitorizarea specialiștilor din serviciile de asistență socială și acreditarea instituțiilor care furnizează formare și instruire în asistență socială intră în atribuțiile unui Consiliu General al Ocrotirii Sociale.

În cadrul serviciilor autorităților locale în 2001, din totalul numărului de angajați (283.500)⁶, 125.500 (44%) erau angajați cu timp complet de lucru iar 56% cu timp parțial. În 2002, conform Social Services Workforce Survey, numărul de angajați era de 277.200, cu 1% mai mulți angajați cu timp complet de lucru decât în 2001. Față de 2000, în 2001 numărul angajaților a scăzut cu 3%. Cele mai importante scăderi ale numărului de angajați au fost înregistrate în serviciile de

îngrijire la domiciliu (6,5%) și ocrotire în instituții (5,2%) însă a crescut pentru serviciile nonrezidențiale, altele decât îngrijirea la domiciliu (3,5%). Posturile vacante ajung la 6% din totalul posturilor față de 9,4% în 2001, cele mai ridicate rate fiind în Londra, și S-E Angliei.

În Irlanda de Nord, serviciile de asistență socială s-au dezvoltat inițial în cadrul serviciilor medicale sub forma serviciilor de îngrijire medico-sociale. În anul 2000 erau peste 30.000 angajați în serviciile de asistență socială din care mai puțin de o treime în instituțiile publice, majoritatea activând în agenții private. Deși în ultimii ani numărul celor angajați în serviciile de asistență socială a crescut constant, în sectorul public s-a înregistrat un trend descendent explicat prin dezvoltarea sectorului privat și extinderea sistemului de contractare individuală a serviciilor de îngrijire (similar celui românesc de acordare a indemnizațiilor pentru persoanele cu handicap grav⁷ ca o alternativă la asistentul personal).

Irlanda are în instituțiile publice 1390 de posturi de asistent social și 1528 de angajați⁸, cu timp de lucru complet sau parțial, majoritatea având studii de specialitate (85,5%). În 2002, peste 1166 de asistenți sociali ocupau posturi în serviciile medicale, 250 în serviciile de probațiune și 80 în serviciile de asistență socială ale autorităților locale. Deși se estimează că ar mai fi necesare pentru toate tipurile de servicii de asistență socială din sistemul public încă 600 de posturi, în perioada 2000-2002 au fost au fost înființate doar 200. În sectorul ONG, se estimează că lucrează aproximativ 260 de asistenți sociali.

Peste 100.000⁹ de angajați lucrează în serviciile de asistență socială din Scoția, în instituțiile publice și private sau ONG-uri din care¹⁰:

⁷ Ordin M.S.F nr. 794 din data de 07/10/2002 publicat în M.O. nr. 929 din data de 18/12/2002

⁸ Pentru anul 1999

⁹ Phil McNicol, Towards a Social Care Workforce Information Strategy, 2002, Scottish Social Care Data Standards &E-Government Project

¹⁰ Date la nivelul anului 2001

⁵ Modernising Social Services și Building for the Future, Guvernul Marii Britanii, 1998

⁶ Social Services Workforce Survey 2002, Research and Intelligence Section of the Employers' Organisation, aprilie 2003

- 46.000 sunt angajați ai Departamentelor de Asistență Socială ale autorităților locale (35.000 în echivalent timp de lucru complet)
- 39.000 lucrează în ONG-uri
- 15.000 sunt angajați ai instituțiilor private

În ultimii 10 ani, numărul angajaților, în echivalent timp de lucru complet a scăzut cu 5000, concomitent cu creșterea ponderii sectorului privat și nonprofit în furnizarea de servicii. Totodată, în sectorul public, numărul de asistenți sociali profesioniști, în aceeași perioadă de timp a crescut cu 20% ajungând la 3900 de asistenți sociali. În pofida acestei creșteri numărul poziții de asistent social vacante din sectorul public se menține la 350-400 iar ponderea locurilor vacante din totalul locurilor de muncă din serviciile de asistență socială este estimată la 5%.

În aprilie 2002 Guvernul Scoției a lansat o strategie¹¹ de creștere a ocupării în serviciile de asistență socială și de asigurare a oportunităților de acces la formare și instruire. Strategia urma să răspundă dificultăților întâmpinate de furnizorii de servicii de asistență socială în recrutarea și menținerea specialiștilor, problemă resimțită acut în serviciile pentru copii.

Cele două instituții responsabile de formarea și pregătirea specialiștilor din asistență socială din Marea Britanie, Consiliul Central pentru Educație și Formare în Asistență Socială și Organizația pentru Formare în Servicii Sociale au elaborat o strategie de formare a angajaților în servicii de asistență socială pentru 2000-2003 care impunea ca obiectiv major formarea a 1/2 din angajații fără studii, cu excepția personalului din serviciile de îngrijire la domiciliu care fac obiectul unei strategii separate.

În Finlanda, autoritățile centrale au recomandat municipalităților să aibă cel puțin un asistent social la 2000 de locuitori. În 1998, Finlanda avea 2800 de asistenți sociali angajați în serviciile de asistență socială. Numărul de asistenți sociali în ultimii ani a fost într-o continuă

creștere, trend determinat într-o mare măsură de dezvoltarea serviciilor de îngrijire la domiciliu și a celor de tip centru de zi pentru copii. Creșterea gradului de acoperire a centrelor de zi este un răspuns la rata ridicată a mamelor prezente pe piața muncii. Astfel, copiii preșcolari au dreptul la îngrijire în centre de zi iar pentru părinții cu copii în vârstă de până la 3 ani există alternativa unei alocații în cazul în care se optează pentru îngrijirea copilului la domiciliu.

Din 1998 legea impune ca asistenții sociali să aibă în mod obligatoriu studii post universitare iar până în 2002 numai 1/4 din totalul asistenților sociali nu absolviseră și o asemenea formă de învățământ. Comparativ cu celelalte state europene, Finlanda se află printre puținele țări cu rate ridicate de personal specializat angajat în serviciile de asistență socială. Alte categorii de profesioniști în serviciile de asistență socială sunt: îngrijitorii la domiciliu, lucrători sociali, asistente medicale, îngrijitori și instructori pentru persoanele cu handicap mental, educatori.

Aproape 85% din angajații din serviciile de asistență socială sunt femei, excepție făcând serviciile de îngrijire la domiciliu a vârstnicilor unde două treimi din angajați sunt bărbați. De altfel, rata de ocupare a femeilor în economia finlandeză este una din cele mai ridicate din Europa fiind de 48%.

Sistemul public de asistență socială din Finlanda este organizat și susținut de instituții publice, doar o parte nesemnificativă revenind instituțiilor private, inclusiv ONG-urilor. În 1990, 93% din angajații din sectorul serviciilor de asistență socială lucrau în instituții publice. Serviciile de asistență socială, care au ca unitate de intervenție persoana, familia sau comunitatea, sunt furnizate la nivel de municipalitate (sunt 452 de asemenea unități administrativ – teritoriale) unde se decid tipurile de servicii și gradul de acoperire al acestora. Sunt și servicii, cum ar fi cele pentru persoanele cu handicap mental, concesionate către ONG-uri, unități de cult sau sunt organizate în parteneriat cu alte municipalități (această ultimă formă de colaborare intervine în situația în care numărul total de beneficiari dintr-o singură

¹¹ Action Plan for Social Services Workforce

unitate administrativ teritorială nu poate asigura funcționarea eficientă a serviciului.

Cheltuielile pentru asistență socială au fost în 1997 de 14% din totalul cheltuielilor publice sociale. Numai 13% din bugetul pentru asistență socială a fost destinat cheltuielilor pentru beneficii de asistență socială restul fiind cheltuieli pentru servicii¹²:

- 50% pentru copii și familii cu copii – centre de zi, îngrijire la domiciliu, alocații familiale, alocații pentru copii

- 25% - servicii și beneficii pentru vârstnici. 15% din populația Finlandei este reprezentată de persoane de peste 65 de ani. Cele mai importante servicii sunt servicii de suport la domiciliu, îngrijire la domiciliu, îngrijire în instituții rezidențiale.

- 14% – persoanele cu handicap. În Finlanda există aproximativ 250 mii de persoane cu handicap (5% din totalul populației)

- 1% - consum de alcool, droguri și alte servicii.

Cea mai importantă sursă de finanțare este bugetul municipalității care alocă 64% din totalul cheltuielilor, de la bugetul central fiind alocate 24%. Coplățile beneficiarilor au reprezentat aproximativ 12% din totalul cheltuielilor.

Serviciile sociale din Suedia sunt organizate și finanțate la nivelul celor 289 de municipalități însă pentru municipiile sărace se practică redistribuirea unor fonduri de la bugetul central astfel încât să fi evitată subfinanțarea serviciilor. Din 1992, inclusiv serviciile pentru vârstnici au trecut în totalitate în responsabilitatea autorităților locale.

Cele mai importante domenii ale serviciilor sociale sunt serviciile de asistență socială pentru individ și familie și serviciile de îngrijire pentru vârstnici și persoanele cu handicap. Serviciile non-rezidențiale pot fi:

- Consiliere individuală sau familială
- Îngrijire
- Ajutoare financiare și materiale
- Consiliere economică

- Consiliere juridică

În 2001, serviciile sociale au avut:

- 470,000 de beneficiari (5% din total populație) de ajutoare materiale și financiar

- 240,000 de persoane vârstnice care au primit servicii de îngrijire la domiciliu și

- peste 47,000 de persoane cu handicap

- aproape 20,000 de copii care au beneficiat de măsuri speciale de ocrotire din care 72% au fost plasați în familii de plasament, 5% au fost integrați în instituții speciale iar restul au fost plasați în instituții rezidențiale de ocrotire.

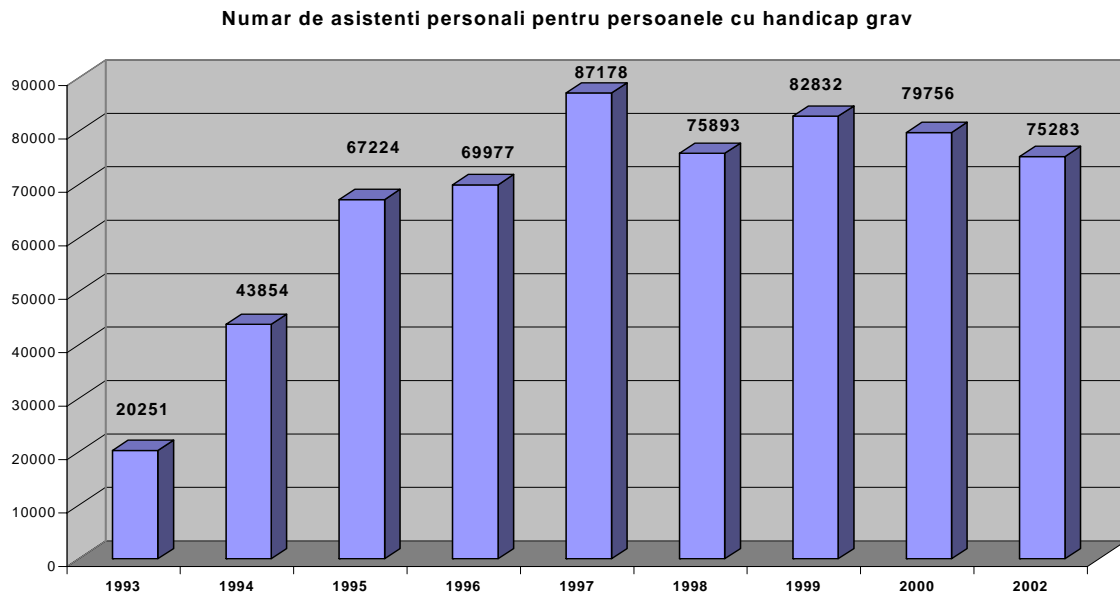
Deși numărul de beneficiari de suport material și financiar a scăzut semnificativ în ultimii ani, se menține o pondere ridicată a beneficiarilor de termen lung. În anii '90 aproximativ 150,000 de beneficiari au primit sprijin mai mult de 4 ani. Costurile pentru sistemul de ajutor material și financiar a fost în 2001 cu peste 40% mai mari decât în 1990, iar pentru beneficiarii de termen lung de peste două ori mai ridicate.

Serviciile sociale au personalul cu cea mai mare pondere din totalul angajaților autorităților locale. La nivel național, la sfârșitul anului 2001, existau 215,000 angajați (89% femei), din care peste 90% lucrau în serviciile pentru vârstnici și persoanele cu handicap.

Și în România asistenții personali, ca angajați ai consiliilor locale, sunt cel puțin din punct de vedere numeric o semnificativă resursă umană pentru serviciile de asistență socială pentru persoanele cu handicap grav. Însă, lipsa unor mecanisme eficiente de monitorizare a activității asistenților personali dar și modalitatea de selecție a acestora pun la îndoială calitatea acestui serviciu de alternativă la instituționalizare. Rețeaua de asistenți personali își pierde caracteristicile unui sistem de îngrijire la domiciliu și funcționează mai degrabă ca un sistem de beneficii financiare pentru familia persoanei cu handicap.

¹² Arja Jämsén, Mervi Lähti, North Karelia Polytechnic, European Modules "Case Finland: Welfare Institutions" Februarie 2000

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

Sursa: Anuarul statistic al României

Ca și sistemul de servicii de asistență socială din Finlanda, în Suedia, sectorul ONG este sub aspectul numărului de angajați nesemnificativ în raport cu sectorul public. Se estima în 1997 că în sectorul non-guvernamental lucrau între 7-10,000 de angajați, însă cea mai importantă resursă umană era reprezentată de voluntari: 1/5 din suedezi cu vârste cuprinse între 16-64 ani au contribuit voluntar la activitatea ONG-urilor.

În 1998 este adus un amendament legii Serviciilor Sociale care stabilește un set de măsuri pentru creșterea calității serviciilor și eficientizarea acestora. Autorul raportului „Quality assessment within the Swedish social services”¹³ consideră că în primul rând declinul economic din anii '90 și deficitul bugetar au determinat decizia eficientizării serviciilor.

Cei mai importanți indicatori ai calității serviciilor sunt, în opinia aceluiași autor:

- Furnizarea serviciilor în acord cu legislația
- Servicii accesibile și echitabile
- Existența unor mecanisme de evaluare și monitorizare a serviciilor
- Personalul specializat

Pentru a asigura măsurarea calității serviciilor, o parte din municipii au optat pentru adoptarea unui model standard adaptat tipurilor de servicii dezvoltate și a ariei de acoperire. Cel mai des utilizat standard este ISO 9004, care se bazează pe cele 8 principii ale managementului calității:

1. Orientarea către client - Organizațiile depind de clienții lor și de aceea ar trebui să înțeleagă și să satisfacă necesitățile curente și viitoare ale beneficiarilor

2. Leadership-ul - Liderii stabilesc unitatea dintre scopul și orientarea

¹³ Quality assessment within the swedish social services, Maria Bergstrom, The National Board of Health and Welfare, Centre for Evaluation of Social Services, Maria Bergstrom, 2001

organizației. Aceștia ar trebui să creeze și să mențină un climat intern favorabil implicării personalului în realizarea obiectivelor organizației;

3. Implicarea personalului - Personalul, indiferent de pregătirea profesională și poziția pe care o ocupă, este esența organizației și implicarea lui totală permite utilizarea la maximum a abilităților proprii în beneficiul organizației;

4. Abordarea bazată pe proces - Orice activitate sau ansamblu de activități care utilizează resursele pentru a transforma intrările în ieșiri poate fi considerată un proces. Pentru ca o organizație să funcționeze eficient, aceasta trebuie să identifice și să gestioneze procesele și relațiile dintre ele. Identificarea și managementul proceselor și a interacțiunilor dintre ele reprezintă "abordarea bazată pe proces";

5. Abordarea managementului ca sistem - Identificarea, înțelegerea și conducerea proceselor corelate ca un sistem contribuie la eficacitatea și eficiența unei organizații în realizarea obiectivelor sale;

6. Îmbunătățirea continuă - Un obiectiv permanent al organizației ar trebui să fie îmbunătățirea continuă a performanțelor sale;

7. Abordarea pe baza de fapte în luarea deciziilor - managementul organizației trebuie să ia decizii pe baza rezultatelor din analiza datelor și informațiilor obiective

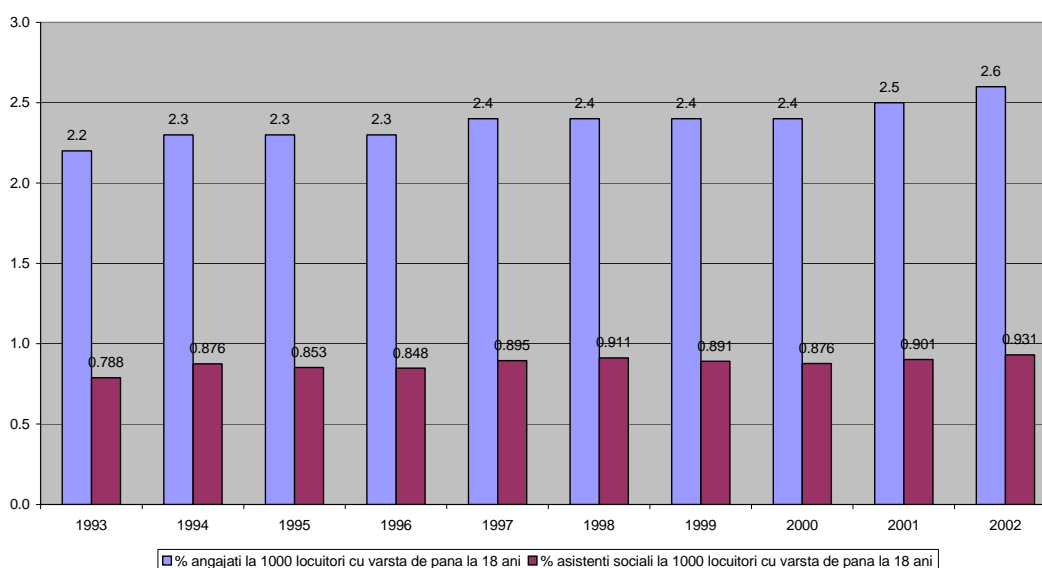
8. Relații reciproc avantajoase cu furnizorii - O organizație și furnizorii săi sunt interdependenți.

Jurnalul practicilor pozitive comunitare

Norvegia avea, în 2002, în serviciile de asistență socială pentru copii, 2786 de angajați, cu 3,1% mai mulți decât în anul precedent¹⁴. Creșterea de personal din 2001 față de 2000 a fost de 4,5%. Media de personal la 1000 de copii din total populație până la 18 ani a fost de 2,6 angajați față de 2,5 în 2000. Cea mai mare rată de personal se înregistrează la Oslo, 3,8 ‰, regiunea cu cei mai puțini angajați având o rată de 1,7‰. În totalul personalului angajat în serviciile de asistență socială pentru copii sunt cuprinși atât asistenții sociali din serviciile nerezidențiale cât și personalul din instituțiile rezidențiale.

Ambele grupe ocupaționale au înregistrat cele mai mari creșteri din 1993, iar din 1999 (cu 26%, respectiv 83%) au fost majoritate în schemele de personal. Personalul cu alte specializări a înregistrat o scădere de 20%. În 2002, personalul de îngrijire din instituțiile rezidențiale și asistenții sociali aveau o pondere în totalul personalului de 41%, respectiv 36%. Din totalul personalului, 87% are pregătire de specialitate de nivel universitar.

Pondere total angajați și asistenți sociali la total populație de până la 18 ani din serviciile de asistență socială din Norvegia

În rândul asistenților sociali, numai 6,7% din angajați nu au studii de specialitate.

Tabel 2: personalul angajat în serviciile de asistență socială pentru copii din Norvegia, 1993-2002

	Total	Asistenți sociali	Lucratori sociali în instituții	Alte specializări	Angajați în funcții administrative	Lucratori fără specializare	Posturi vacante
1993	2 210.5	791.3	627.4	343.7	238.3	181.8	169.4
1994	2 285.5	870.2	695.8	306.2	252.3	161.0	123.5
1995	2 360.7	875.3	767.9	316.6	259.2	141.7	89.1
1996	2 384.9	879.1	798.2	321.7	257.2	128.7	106.4
1997	2 442.6	910.5	853.6	297.3	260.1	121.1	83.5
1998	2 477.4	929.2	905.9	266.8	259.9	115.7	86.0
1999	2 523.7	936.8	962.3	252.4	269.0	103.3	95.4
2000	2 586.2	944.4	1 018.4	263.0	259.3	101.1	129.3
2001	2 703.5	974.4	1 106.3	278.4	247.1	96.9	107.0
2002	2 786.4	997.5	1 145.6	276.0	263.6	103.6	111.7

Sursa: Statistics Norway, man-years în the child welfare service, 2003

¹⁴ Sursa: Statistics Norway, 2003

Serviciile de asistență socială pentru copii din România tind să atingă, din punct de vedere al resurselor umane, chiar și standardele statelor nordice. Însă ponderea mare a resurselor a fost determinată și de efortul considerabil necesar reorganizării sistemului de protecție a copilului aflat în dificultate. Pe de altă parte, DPC-urile au preluat practic și atribuțiile consiliilor locale care aveau obligația de a organiza servicii publice specializate. Rolul scăzut al consiliilor locale în susținerea sistemului de servicii pentru copil poate fi explicat prin creșterea de obligațiilor financiare, mai ales în domeniul asistenței sociale. Abia începând cu 2001 prin Programele de Interes Național (PIN) au fost alocate resurse pentru înființarea acestor servicii specializate la nivelul consiliilor locale.

Direcțiile Județene pentru Protecția Drepturilor Copilului (DJPC) au cea mai ridicată pondere a personalului din serviciile publice de asistență socială, cu structuri de personal între 2657 angajați în județul Iași și 281 în Ilfov. Un număr mai ridicat de specialiști îl au DJPC-urile din județele în care există centre universitare cu facultăți de profil și în județele limitrofe acestora. În medie, în 2002, exista un asistent social la 2226 copii și un angajat DPC la 157 copii (din total populație sub 18 ani).

Comparativ cu Norvegia, numărul de asistenți sociali din sistemul de protecție a copilului raportat la total populație de până la 18 ani este de două ori mai mic, însă avem de peste două ori mai mulți angajați.

Putem afirma astfel că Direcțiile Județene pentru Protecția Copilului au resursele și capacitatea de a extinde atribuțiile de asistență socială pentru toate categoriile sociale în dificultate în scopul constituirii **serviciilor specializate** ținându-se seama de amploarea problemei sociale și numărul de beneficiari cărora li se adresează serviciile:

- DJPC-urile au suportat, de la înființare, permanente restructurări instituționale prin preluări succesive de atribuții de la alți furnizori de servicii sociale sau prin inițierea unor programe / proiecte

- Dispun de cea mai mare structură de personal, și totodată, de cei mai mulți asistenți sociali

- Colaborările cu sectorul nonguvernamental au facilitat dezvoltarea în parteneriat a unor servicii de asistență socială care presupun un nivel înalt de calificare profesională

- Au experiența tranziției de la servicii segmentate la servicii care facilitează abordarea integrată a nevoilor copilului și familiei

- Au acumulat o importantă experiență în atragerea unor resurse financiare extrabugetare.

Structura sistemului actual de asistență socială nu permite o abordare globală și unitară a problemelor cu care se confruntă segmentele sociale în dificultate. Este posibilă cel mult acoperirea unor nevoi punctuale prin măsuri de sprijin preponderent pasive.

Dinamica deosebită a mediului legislativ în domeniul serviciilor sociale dar și progresele semnificative înregistrate în dezvoltarea sistemelor de beneficii de asistență socială nu au fost deocamdată însoțite de un proces real de reorganizare instituțională a sistemului.

În lipsa specialiștilor, nu se poate vorbi de crearea unui sistem de asistență socială primară suficient de acoperitor. De aceea, un prim set de măsuri prioritare ar trebui să aibă în vedere profesionalizarea serviciilor de asistență socială, dar și corectarea disparităților regionale și instituționale ale distribuției de personal specializat:

- ❖ Schițarea unei strategii naționale pentru profesionalizarea și formare continuă a angajaților care lucrează în sistemul public de asistență socială

- ❖ Stabilirea unor modalități de atenuare a disparităților regionale în distribuția asistenților sociali

- ❖ Promovarea unui cadru legislativ care să încurajeze încadrarea pe funcțiile de asistent sociali a absolvenților cu studii superioare de specialitate

În al doilea rând, se impune accelerarea dezvoltării sistemului de servicii specializate. Probabil soluția optimă o reprezintă, așa cum am arătat mai

sus, grefarea serviciilor pentru toate categoriile de beneficiari în structura actualelor DJPC-uri.

În al treilea rând, creșterea transferurilor de la bugetul de stat pentru a sprijini constituirea sistemului de servicii de asistență socială ar putea încuraja autoritățile locale să depășească stadiul de neimplicare în dezvoltarea acestor servicii. Bugetele locale și bugetul de stat sunt, după legea 705/2001, cele mai importante surse de finanțare ale sistemului național de asistență socială însă nu este prevăzută o pondere a efortului de finanțare. Foarte probabil, finanțarea dezvoltării și furnizării serviciilor va cădea în sarcina consiliilor locale sau județene, caz în care se vor accentua disparitățile teritoriale generate de puterea financiară a autorităților locale. Trebuie însă operată o distincție între obiectivele finanțării: organizarea serviciilor și a instituțiilor și finanțarea serviciilor propriu-zise. Pentru organizarea serviciilor, sursele principale de finanțare ar putea fi bugetele județene completate de bugetul central pe baza unor programe naționale pe domenii. Am în vedere, în primul rând, atragerea de specialiști în sistem și dezvoltarea unor servicii de asistență socială primată și specializată la standarde minime. Finanțarea serviciilor propriu-zise ar putea urma modelul sistemului de venit minim garantat unde cofinanțarea asigură funcționalitatea acestuia. Desigur, contribuția celor două surse, bugetul central și cel local, se poate diferenția pe baza unor indicatori stabiliți la nivel național (rata sărăciei, șomajului, număr de copii instituționalizați sau aflați în dificultate, număr de persoane cu handicap etc.).

Bibliografie

- Anheier K. Helmut, **Social Services în Europe**, Observatory for the Development of Social Services în Europe, 2000
- Bergstrom, Maria, **Quality assessment within the swedish social services**, The National Board of Health and Welfare, Centre for Evaluation of Social Services, 2001
- Gronningsater, Arne, **Great expectations – Social exclusion and social policy în Estonia and Latvia**, Fafo Institute for Applied Social Science, 2002

- Jämsén, Arja; Lähti, Mervi; **Case Finland: Welfare Institutions**, European Modules, North Karelia Polytechnic, Februarie 2000
- Loza, Zane; Aasland Aadne, **From a local perspective: Social Assistance and social work în Latvia**, Fafo Institute for Applied Social Science, 2002
- Mărginean, Ioan, **Economia politicilor sociale**, Editura Ars Docendi, București, 2000
- Phil McNicol, **Towards a Social Care Workforce Information Strategy**, Scottish Social Care Data Standards & E- Government Project, 2002
- Pop, Luana Miruna (coordonator), **Dicționar de politici sociale**, Editura Expert, București, 2002
- *** **Action Plan for Social Services Workforce**, Scottish Executive, 2002
- *** **Modernising Social Services și Building for the Future**, Guvernul Marii Britanii, 1998
- *** Revista de Asistență Socială, nr. 2, 2002 Situația personalului angajat în instituțiile publice cu atribuții de asistență socială, Daniel Arpinte,
- *** **Social Services Workforce Survey 2002**, Research and Intelligence Section of the Employers' Organisation, aprilie 2003
- *** **Workforce Planning for Social Work - Supply, Demand and Provision of Newly Qualified Social Workers Required 2001/ 2 –2003/ 4**, Northern Ireland Social Care Council, 2002
- *** **Employment Survey of newly qualified social workers, Research Report**, University of East London School of Social Sciences, 2001
- *** **Social Assistance, Child Welfare Statistics and Family Counselling Services**, Statistics Norway, 2001
- *** **Regulation of social care workers**, Northern Ireland Assembly, 2000